

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

**«Розвиток пізнавальних інтересів старших дошкільників в процесі
дослідницької діяльності»**

Виконала: студентка II курсу 63 групи

Спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Радибеда Марія Сергіївна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри дошкільної та

початкової освіти,

Стрілецька Наталя Михайлівна

Чернігів - 2023

Роботу подано до розгляду « ____ » _____ 2023р.

Студентка _____

Науковий керівник _____

Рецензент 1 _____

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від « ____ » _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри _____

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Пізнавальний інтерес його стадії та рівні.....	7
1.2. Умови що сприяють розвитку пізнавального інтересу у процесі дослідницької діяльності	19
1.3. Значення дослідницької діяльності для формування пізнавальних інтересів дошкільників.....	31
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНИЦЬКО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	38
2.1. Методика організації та проведення експерименту. Констатувальний етап експерименту	38
2.2. Структура і завдання дослідницької діяльності старших дошкільників. Формувальний етап експерименту	56
2.3. Методичні рекомендації з розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників.	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до другого розділу.....	81
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність магістерської роботи. В умовах швидких соціальних, технологічних і культурних трансформацій у глобалізованому суспільстві, важливість раннього розвитку інтелектуальних здібностей та пізнавальних інтересів дітей є надзвичайно важливою. Раннє стимулювання допитливості і любові до знань може мати довгостроковий позитивний вплив на освітній та професійний шлях дитини.

Завданням сучасного вихователя є розкрити як різні форми дослідницької діяльності сприяють розвитку допитливості та критичного мислення, аналітичних здібностей та творчості у старших дошкільників, що пов'язані з розвитком пізнавального інтересу. Педагогам і вихователям надзвичайно корисно ознайомитись з інноваційними підходами до розвитку пізнавальних інтересів у дошкільників, особливо в умовах інтеграції дослідницької діяльності в освітній процес.

Розуміння того, як розвивати пізнавальні інтереси в ранньому віці, може мати значний вплив на всебічний розвиток особистості дитини, її самооцінку і готовність до навчання в майбутньому. Ці аспекти роблять наше дослідження актуальним.

У педагогічній науці на формування поняття «дослідницька діяльність» суттєво вплинули роботи Т. Байбари, М. Кларіна, С. Омельчука та інших психологів і педагогів, які долучилися до визначення сутності дослідницької діяльності дітей та становлення смислових понять «навчання як дослідження», «дослідницький метод» (Г. Ващенко, І. Лернер, М. Махмутов, Б. Райков, К. Ягодовський та ін.), «дослідницький підхід» (І. Єрмакова, С. Максименко та ін.), «дослідницьке навчання» (М. Кларін), «навчання через дію, дослідження дій» (М. Мелманн). Ефективність організації дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку визначається сформованістю у педагогів дослідницької компетентності (К. Степанюк, В. Андрєєв, В. Базелюк, М. Фалько та ін.), дослідницької позиції (Л. Горбунова), дослідницьких умінь.

Проте, недостатньо, на нашу думку, наукових праць, присвячених проблемі формуванню пізнавального інтересу старших дошкільників, що й зумовило вибір теми дослідження «Розвиток пізнавальних інтересів старших дошкільників в процесі дослідницької діяльності»

Метою магістерської роботи є обґрунтування ефективності методів і засобів дослідницької діяльності для розвитку пізнавальних інтересів у старших дошкільників.

Завданнями магістерської роботи є:

- розкрити сутність поняття «пізнавальний інтерес» схарактеризувати його стадії та рівні формування;
- визначити умови, що сприяють розвитку пізнавального інтересу в процесі дослідницької діяльності;
- описати методикау проведення експерименту з формування пізнавальних інтересів дошкільників у процесі дослідницької діяльності;
- розробити систему дослідницьких завдань та методичні рекомендації з розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників, обґрунтувати їх ефективність у формуванні пізнавальних інтересів дошкільників.

Об'єктом дослідження освітній процес у закладі дошкільної освіти

Предметом дослідження є дослідницька діяльність як засіб стимулювання та розвитку пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку.

Задля досягнення поставленої мети, було використано такі **методи дослідження:**

теоретичні: вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури щодо формування пізнавального інтересу дошкільників у процесі дослідницько-пошукової діяльності;

емпіричні: спостережень за поведінкою та реакціями дітей під час занять, що включають дослідницьку діяльність, для оцінки рівня їх зацікавленості та взаємодії; опитування дітей та вихователів.

статистичні: аналіз та обробка експериментальних даних.

Практичне значення магістерської роботи на тему «Розвиток пізнавальних інтересів старших дошкільників в процесі дослідницької діяльності» може проявлятися в тому, що в роботі висвітлюються конкретні методичні рекомендації для педагогів дошкільних закладів щодо організації та проведення дослідницької діяльності, спрямованої на стимулювання пізнавального інтересу у дітей, а також, результати дослідження можуть бути використані для поліпшення освітніх програм у дошкільних закладах, забезпечуючи більш ефективний розвиток пізнавальних здібностей та інтересів дітей.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (50 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок.

Апробація результатів дослідження взяла участь у Всеукраїнської онлайн-конференції з міжнародною участю «Стратегії та практика організації освітнього процесу в умовах невизначеності: нові виклики та перспективи реалізації» (м. Чернігів, 2023).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Пізнавальний інтерес його стадії та рівні

Пізнавальний інтерес – це один із ключових аспектів розвитку дитини старшого дошкільного віку, який впливає на її активність, мотивацію та навчальні досягнення. Відомо, що пізнавальний інтерес формується впродовж років, але розуміння його стадій та рівнів грає важливу роль у розвитку ефективних педагогічних стратегій. У даному вступі ми розглянемо концепцію пізнавального інтересу у старших дошкільників та спробуємо визначити його основні стадії та рівні, зробивши акцент на важливості цього аспекту для виховання та навчання дітей цього вікового періоду.

Питанню розвитку пізнавального інтересу дошкільників приділили увагу численні вчені, серед яких Г.О. Люблінська, М.М. Марусинець, Д.Ф. Ніколенко, Л.М. Проколієнко, Г.І. Щукіна та інші. Дослідники, такі як Г.О. Люблінська, М.М. Марусинець, Г.І. Щукіна, відзначили, що активність дитини залежить від її зацікавленості і має вплив на формування інтересів. Водночас інтереси розвиваються та поглиблюються відповідно до вікових можливостей пізнання оточуючої дійсності.

Аналізуючи психологічні та педагогічні дослідження Д.Ф. Ніколенко та Л.М. Проколієнко, вони приходять до висновку, що інтерес є вираженням матеріальних і духовних потреб людини та відіграє важливу роль у будь-якій діяльності. Потреби та інтереси виступають як рушійні сили особистості, визначаючи її поведінку, вибори та дії [1].

За нашим переконанням, проблему формування пізнавальних інтересів дошкільників слід досліджувати в контексті їхньої дослідницької діяльності та в тісному зв'язку з поняттям самостійності. Навіть Карл Ренсом Роджерс

(1902-1987) зауважував, що на інтереси дитини впливає саме те знання, яке вона здобула самостійно через власні відкриття [2].

Отже, ключовою умовою розвитку пізнавальних інтересів дитини є здійснення нею самостійних дослідницьких дій. Наукові вивчення і аналіз практики підтверджують, що там, де обмежують творчість і самостійність дітей, знання зазвичай засвоюються формально, і, як результат, діти не усвідомлюють їх, що призводить до неадекватного рівня пізнавального інтересу. Як феномен, пізнавальний інтерес визнається одним з ключових факторів навчання, оскільки взаємодія дитини з навколишнім світом є можливою завдяки її активності, інтересам і діяльності.

Під час аналізу наукових джерел з проблеми розвитку пізнавальних інтересів ми виявили різноманітні визначення цього поняття, які варіюються залежно від сфери діяльності, уподобань і наукових інтересів дослідників, а також відсутності єдиного еталонного визначення терміну «пізнавальний інтерес».

Психологи [3] розглядають інтереси як самостійну та ініціативну діяльність особистості, включаючи дітей, яка спрямована на пізнання навколишнього середовища (як вияв допитливості) та виникає з необхідності вирішення завдань, що виникають перед дитиною у конкретних життєвих ситуаціях. Отже, прогресивний розвиток можливий лише у тих умовах, які надають дитині можливість бути суб'єктом власної пізнавальної діяльності.

Термін «інтерес» отримує визначення від дослідників різних галузей науки, таких як філософія, соціологія, психологія та педагогіка. Це підтверджується численними інтерпретаціями та визначеннями, які існують. У філософії термін «інтерес» аналізується у зв'язку з потребами та цінностями, що пронизують різні сфери суспільства та особистісну діяльність. За філософською точкою зору вважається, що чим більше різноманітні інтереси людини, тим ширше охоплене життя суспільства, виражене у культурі, техніці, мистецтві та науці [1].

У педагогічному словнику «інтерес» у соціальному розумінні розглядається як реальна причина соціальних дій, подій та досягнень, яка виникає з безпосередніх побудов, мотивів, думок та ідей, що беруть участь у цих діях індивідів, соціальних груп та класів [4].

Першим, хто обґрунтував науковий підхід до проблеми інтересу, був Я. Коменський, представивши його як емоційно забарвлену увагу, яка є джерелом рушійної сили у здобутті знань. Він запропонував розглядати навчання на основі інтересу як дидактичний принцип демократичної педагогіки з метою полегшення процесу викладання: «Необхідно поєднувати серйозність і цікавість, інтерес і старанність, позитивне та емоційне ставлення учнів до знань і розуміння корисності та необхідності їх».

Англійський філософ і педагог Дж. Локк підходив до проблеми інтересу двояко: з одного боку, розглядаючи його як вміння організовувати власні справи, а з іншого, вказував, що процес навчання повинен базуватися на інтересах і цікавості дітей, що сприяє розвитку їхньої самостійності мислення. Також Дж. Локк рекомендує використовувати різні методи (розмови, ігри, стимулювання) для активізації когнітивних процесів у дітей. Він підкреслює важливість того, щоб батьки серйозно ставилися до питань дітей і завжди відповідали на них. Аналогічне розуміння впливу інтересу на особистісні якості характерне для висловлювань І. Песталоцці, А. Дістервега, Ж.-Ж. Руссо.

Зокрема, в поглядах І. Песталоцці інтерес виступає як зв'язуюче звено між чуттєвим сприйняттям оточуючого світу і мисленням, сприяючи глибшому осмисленню можливостей дитини. Однак І. Песталоцці не зміг розкрити джерела його формування та визначити його роль у становленні особистості. У творчості А. Дістервега і Ж.-Ж. Руссо інтерес розглядається як необхідна умова будь-якої «живої» діяльності, яку можна стимулювати новизною, різноманітністю матеріалу та іншими педагогічними методами.

Вивчаючи природу інтересу, І. Герbart виділив його діяльнісний аспект. У подальших дослідженнях він уточнює і трохи змінює концепцію

інтересу, віднісши його до розумової сфери. І. Герbart визнає розвиток різнобічного інтересу дитини як головну мету виховання, тобто він розглядає інтерес як педагогічну мету, що відрізняється від традиційного розуміння інтересу в педагогічній практиці як умови виховання і навчання.

Учений стверджує, що викладання повинно не лише стимулювати ефективно засвоєння нового матеріалу, але й заохочувати до подальших занять, спонукати до подальшого вивчення, забезпечуючи тим самим розвиток інтересу до навчання.

Педагог-теоретик Дж. Дьюї, який представляв прагматизм, розглядав інтерес як умову, яка допомагає дитині пристосовуватися до оточуючого середовища і готує її до життя. Таким чином, на початку ХІХ століття та на початку ХХ століття в західній теорії педагогіки проникали ідеї утилітаризму та прагматизму. Ці ідеї спрямовувалися на протиставлення догматизму і формалізму в навчанні і вихованні, активізацію методів роботи з дітьми та наближення школи до реального життя. Однак водночас вони призводили до деавалюації системи знань.

Вони надавали великого значення розвитку інтересів дітей. К. Ушинський сприймав інтерес як внутрішню потребу особистості у пізнанні і визначав роль інтересу у навчанні як процес розвитку, розглядаючи його як одну з ключових мет виховання.

Як видатний педагог, він конкретизував свою теорію інтересу, надаючи конкретні рекомендації щодо пробудження уваги дітей до прекрасного та морального, а також інтересу до навчального матеріалу. Особливу увагу він приділяв ролі наочності в розвитку інтересу. К. Ушинський висловлював переконання, що через організоване виховання та навчання, спрямоване на вивчення людини, можна значно розширити можливості людини.

Процес виховання повинен сприяти переходу від цікавості до допитливості, на що особливий акцент робив педагог К. Ушинський. За його переконанням, цей перехід відбувається, коли дитина розуміє внутрішні зв'язки досліджуваних явищ.

Закликаючи вихователів розвивати ці зв'язки, оскільки саме вони можуть зацікавити дитину і зробити процес навчання захоплюючим, педагог зауважував: «Вихователь не повинен забувати, що вчення, яке втратило всякий інтерес і було прийняте лише шляхом примусу, вбиває в учня бажання до навчання, без якого він далеко не заходить» [5].

На сучасний момент суспільство стрімко розвивається, збагачуючи знання людей і виводячи нові професії на передній план. Техніка швидко змінюється, технології та методи надання, зберігання та пошуку інформації постійно оновлюються. Стрімкий розвиток технологій вказує на те, що нові знання та навички слід здобувати постійно. Неможливо передбачити усе, що потрібно навчити дітей заздалегідь. Зокрема, не завжди можливо передбачити, які знання будуть корисні у майбутньому для дітей. Особливо важливо, щоб діти були зацікавлені в активному дослідженні та вивченні складнощів та новаторства оточуючого світу [6].

Прагнення до активного пізнання слід виховувати з самого дитинства. Психологи наголошують, що здатність до дослідження не лише розвивається із часом, а й, навпаки, може зникнути за певних обставин. На сучасність розвиток мислення дітей залежить не лише від змісту знань, але і від інноваційних методів їхнього засвоєння. Важливо, щоб діти не просто пасивно засвоювали знання, але й активно їх усвідомлювали. Ігри та дослідницька діяльність можуть служити засобами активного навчання і виявлятися через пізнавальний інтерес.

Дитина народжується як дослідник, з нестримною жагою до нових вражень, допитливістю, постійним бажанням спостерігати та експериментувати, а також самостійним пошуком нової інформації про світ, що вважається найважливішими рисами дитячої поведінки.

В процесі активної пізнавальної та дослідницької діяльності для задоволення вродженої допитливості, яка найчастіше виявляється через дитячі дослідження та експерименти, діти розпочинають набувати досвід, який, з

одного боку, розширює їх уявлення про світ, а з іншого — дозволяє з'єднати все в єдину картину [7].

Розвиток дослідницьких навичок у дошкільнят є однією з актуальних проблем педагогіки та психології, орієнтованою на виховання сучасної особистості, здатної до саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації. Дослідницькі навички відзначаються унікальністю кожної дитини і гарантують успішність та якість у пошуку, здобутті та розумінні нової інформації. Основи для формування дослідницьких навичок кладуться ще в дошкільному віці.

Дошкільний вік відрізняється особливою чутливістю до пізнання навколишньої дійсності та діяльності дошкільнят. Діти проявляють допитливість і готовність експериментувати, з великим зацікавленням беручи участь у дослідницькій роботі [8]. Розвиток пізнавальної активності у дошкільнят сприяє формуванню дитячої допитливості та утвердженню стійких пізнавальних інтересів через дослідницьку діяльність. Саме в дошкільному віці дослідницька діяльність стає важливою частиною життя дитячих інтересів та захоплень.

Досліджуючи розвиток пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку, важливо відзначити, що цей інтерес виникає з потреби орієнтуватися в реальності і, стаючи стійким особистісним утворенням, може призвести до появи нової потреби більш високого рівня, а саме потреби в пізнанні та дослідницькій діяльності [9].

Пізнавальні інтереси в дошкільному віці виявляються пізнавальною активністю, направленістю, прагненням самостійно вирішувати проблемні питання, виконувати завдання та бажанням до дослідження та встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Основою пізнавального інтересу дітей дошкільного віку є емоційне ставлення, яке виявляється у позитивному сприйнятті об'єкта інтересу [10].

Живі позитивні емоції визначають потребу дітей у пізнанні та вивченні оточуючого середовища, а також потребу в новій мотивації, що призводить до

розвитку дослідницьких здібностей. Пізнавальний інтерес підтримує активність дитини, і, в свою чергу, підвищення активності зміцнює та поглиблює цей інтерес. Активність як риса особистості складається з різних видів діяльності, таких як пошук, пізнання та дослідження.

Пізнавальна активність, набуття характеристик інтелектуального та емоційного реагування на різноманітні навчальні виклики, спонукає дітей слухати та уважно спостерігати за оточуючим світом, виявляти цікаві моменти у повсякденному житті, сприяє дослідницькій діяльності та формуванню дослідницьких здібностей. Для розвитку активності та самостійності як особистісних рис, ключово, щоб дитина виступала суб'єктом діяльності.

У випадку, якщо дитяча діяльність обмежується виконавчими функціями та наслідуванням, мотивація її дій залежатиме від дорослого, а власна активність буде схильна до вимирання. Тому для стимулювання пізнавального інтересу необхідна діяльність, що має пошуковий, творчий та дослідницький характер, де дитина виступає суб'єктом.

Завдяки цьому діти дошкільного віку можуть отримати всі передумови для розвитку дослідницьких здібностей. Уява, фантазія, передбачення, осмислення та створення нових образів активізуються за умов розвитку пізнавальних інтересів. Більше того, вплив пізнавального інтересу активізує не лише ці процеси, але й весь пізнавальний процес, що є основою пошукової дослідницької діяльності. Дослідники вказують, що саме інтерес, що підштовхує до пошуку та висловлювання гіпотез, сприяє розвитку дослідницьких здібностей у дітей дошкільного віку.

Дошкільний період є часом активного розвитку пізнавальної активності та дослідницьких здібностей у дітей. У старшому дошкільному віці пізнавальний процес стає складним явищем, включаючи розвиток таких когнітивних процесів, як сприйняття, мислення, пам'ять, увага та уява. Відомо, що потенціал спонтанної та трансформаційної активності в цьому віці значно зростає [6].

У цьому життєвому періоді особливо важливим є розвиток пізнавальних потреб та дослідницької поведінки дітей, що знаходить відображення у формі дослідницької діяльності. Діти стають активними учасниками процесу вивчення світу, часто задаючи питання «Чому?», «Для чого?», «Як?». Цей вік відрізняється тим, що діти не лише формулюють запитання, а й намагаються знаходити відповіді, використовуючи свій обмежений досвід для роз'яснення невизначених питань і навіть проведення досліджень та експериментів.

У старшому дошкільному віці виражений пізнавальний інтерес, що проявляється в уважних роздумах, самостійних дослідженнях та бажанні отримати цікаву інформацію. Діти цього віку проявляють інтерес і спонтанність в стосунках з природними явищами, рослинами і тваринами, виявляючи спостережливість та бажання розкрити та доторкнутися до навколишнього світу.

На цьому етапі розвитку діти в змозі систематизувати та гратися як із живими, так і з не живими об'єктами, використовуючи їхні зовнішні ознаки та особливості оточуючого середовища. Зміни у властивостях предметів, переход матерії з одного стану в інший (наприклад, зі снігу чи льоду в воду, або води в лід), атмосферні явища, такі як снігопад, хуртовина, гроза, град, мороз, туман та інші природні події, викликають у дітей цього віку специфічний інтерес, який подальше сприяє розвитку їх дослідницьких здібностей.

Наукові дослідження психологів підтверджують, що на віці шести років відбуваються важливі перетворення у свідомості дитини, що супроводжується сильним, а часом і визначальним бажанням досліджувати оточуючий світ. Цей період є ключовим для формування рівня знань, глибини інтересу, готовності до дослідницької діяльності та розвитку компетентності. Прагнення до нових вражень є універсальним в дошкільному віці.

Більшість ситуацій, коли зустрічається невідомий об'єкт, викликає тривалий процес освоєння, складного орієнтування та дослідницької активності. Об'єкти з минулого вражають та зацікавлюють дітей своєю

незвичайністю. Багато з цих об'єктів діти спостерігають та сприймають вперше, що створює передумови для виникнення пізнавального інтересу та сприяє подальшому розвитку дослідницьких навичок у дітей старшого дошкільного віку.

Дослідницька компетентність, оригінальна творчість і виявлення нових знань в значній мірі залежать від розвитку пізнавальних інтересів. Здатність дитини до власної активності в освоєнні дійсності, яка є практично спрямованою і дозволяє їй ставити перед собою завдання у проблемних ситуаціях, є ключовим фактором для формування дослідницьких навичок у дошкільників. На сучасному етапі педагоги та психологи приділяють велику увагу активізації пізнавальних інтересів, оскільки дослідження підтверджують значний спад пізнавальної активності дітей дошкільного віку [9].

Пізнавальний інтерес – це упереджена спрямованість особистості на пізнання конкретного об'єкта, явища або діяльності. Для дітей об'єктами пізнавального інтересу є не все, а тільки те, що вони вважають потрібним, важливим, цінним та привабливим.

Пізнавальні інтереси можуть бути ситуативними, виникаючи у процесі виконання дії та зникаючи при її завершенні, або стійкими, які є відносно постійними рисами особистості. Умовно можна виокремити стадії розвитку пізнавального інтересу:

- цікавість;
- допитливість;
- власне пізнавальний інтерес;
- теоретичний інтерес.

На етапі «цікавості» дитина фокусується лише на зовнішньому привабливому аспекті об'єкта, ставить основоположні питання, отримує відповіді, а потім припиняє спроби дізнатися більше про нього. Ця стадія є першим кроком до справжнього пізнання. Допитливість виявляється в прагненні дитини не лише сприймати об'єкт ззовні, але й розуміти його внутрішню структуру та будову.

Пізнавальний інтерес виникає трошки пізніше і характеризується пізнавальною активністю, вибірковістю та здатністю аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, закономірності та відносини у змісті навчання.

Теоретичний інтерес пов'язаний з бажанням дізнатися більше про складні теоретичні питання і проблеми конкретної науки.

Діти старшого дошкільного віку можуть залишатися на першій або другій стадії розвитку пізнавального інтересу (допитливість і дослідження), проте це є характерним для їхнього віку, і лише спрямована робота вихователів щодо формування пізнавальних інтересів може вивести їх на більш високі рівні. В одній і тій же групі діти зазвичай мають різні рівні пізнавального інтересу через відмінності в досвіді та індивідуальних особливостях розвитку.

Опишемо рівні пізнавального інтересу у старших дошкільників:

- Репродуктивно-фактологічний (дитина володіє інформацією про об'єкт пізнання);
- Описово-пошуковий (дитина може назвати ознаки та властивості об'єкту пізнання, налаштована на пошук нової інформації про нього, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між цим об'єктом та іншими);
- Творчий (дитина використовує об'єкт пізнання для вирішення творчих задач).

Для розвитку пізнавальних інтересів важливим є рівень сформованості пізнавальної активності дитини. Тому ми повинні мати на увазі, що існують рівні пізнавальної активності дитини:

- Початковий рівень;
- Середній;
- Високий.

Діти з високим рівнем розвитку пізнавальної активності володіють вираженою прагненістю до пізнання. Ці малюки постійно задають запитання, не тільки для того, щоб привернути увагу, але й з метою освоєння нових знань. Вони завжди радіють досягненням і розчаровуються, стикаючись із

невдачами. Готові виконати будь-яке завдання вихователя, часто розмірковують про користь своєї діяльності для інших.

Діти з високим когнітивним розвитком виявляють великий інтерес до змін в навколишньому середовищі та завжди діляться своїми враженнями з однолітками. Прагнуть розв'язувати завдання самостійно і відчують нудьгу, коли матеріал занадто простий, особливо якщо вихователь працює із іншими дітьми. Ці дошкільнята виявляють велику винахідливість у своїх іграх, часто змінюють правила гри і не бояться помилок чи труднощів у своїй роботі.

Група дітей із середнім рівнем розвитку пізнавальної активності є найпоширенішою. Це дошкільнята, які можуть виявляти зацікавленість та активність тільки у певних ситуаціях. Їхній інтерес в основному залежить від змісту діяльності та її емоційної привабливості. Вони швидко включаються в нові види робіт, але можуть втрачати інтерес у разі виникнення труднощів.

Якщо вихователь стимулює їх, вони залюбки приймають пропозиції. Однак вони не прагнуть виступати кращими з точки зору готовності до занять, уважності та виконання завдань. Ці діти швидко реагують на пропозиції дорослих щодо спілкування та співпраці, але їхня зовнішня активність залишається внутрішньо невиразною. Основною особливістю цих дошкільнят є те, що вони рідко виявляють активність самостійно, і навіть якщо знають правильну відповідь, вони можуть не висловлювати її, хоча іноді дивують дорослих своїми творчими розсудами.

Діти з низьким рівнем пізнавальної активності завжди залишаються пасивними та байдужими, чи то на уроці, чи то під час спілкування, чи то в спільній діяльності з дорослими та однолітками. Вони рідко беруться за виконання завдань без підказки чи уваги з боку дорослих чи однолітків, важко залучаються до роботи. Дошкільнята з низьким рівнем пізнавальної активності не цікавляться завданнями і не готові до праці. Вони або не бажають виконувати будь-яке завдання, або відмовляються взагалі виконувати будь-які завдання. Для них пізнавальна діяльність асоціюється з негативними емоціями, що призводить до депресії та нудьги. Вони зазвичай не

запам'ятовують інструкції та пояснення вихователя, а в ситуаціях, коли потрібно самостійно застосовувати набуті знання, не можуть цього зробити без значної допомоги дорослих. Спостерігається поступовий перехід від інтенсивної рухової активності до розумової. Такі діти залишаються байдужими до результатів своєї діяльності. Вони не радіють успіхам і не сумують, коли зазнають невдач.

Розвиток дітей з високим рівнем пізнавальної активності, як правило, не викликає занепокоєння ані батьків, ані вчителів. Адже такі діти успішно засвоюють нові знання, завжди є активними, жвавими та допитливими. Діти з середнім рівнем розвитку пізнавальної активності вимагають більше уваги з боку дорослих.

Для таких дітей першочергово важлива емоційна підтримка. Наприклад, у візити до дітей завітають казкові персонажі, використовуються музичні або віршовані вітання (діти уявляють себе у музичній подорожі), використовуються різноманітні ігрові методи та інші підходи. Таким чином, стратегія педагога при роботі з дітьми на середньому рівні розвитку пізнавальної активності полягає не лише в тому, щоб допомогти їм залучитися до діяльності, а й в тому, щоб підтримувати позитивну атмосферу, яка включає емоційний та інтелектуальний аспекти, протягом всього заняття. При цьому діти можуть відчувати радість і задоволення не лише при розумінні завдання, але й у процесі його виконання. Діти захочуть повторити та закріпити свої досягнення.

Працюючи з пасивними дітьми, важливо пам'ятати, що їхня активність зростає повільно і поступово, тому вони можуть не впоратися із завданням одразу. Надайте їм час для роздумів над відповідями та уникайте несподіваних «каверзних» запитань в середині відповіді. Необхідно створити дружбу з цими дітьми, оскільки погрози, звинувачення та негативні оцінки можуть миттєво підірвати їх бажання вчитися та заглушити їхню мотивацію до подальшого розвитку. Одним з ключових прийомів, який найкраще використовувати в

роботі з пасивними дітьми, є так звані емоційні «погладжування», до яких можна віднести:

- Звертання до дитини лише за ім'ям;
- Заспокійливі та позитивні вислови;
- Акцент на позитив – замість загроз і наказів можна сказати,

наприклад: «Давайте подивимось, що ви зможете зробити, якщо...».

Часте використання жартів, загадок та легких розваг, які легко запам'ятовуються, можуть викликати усмішку. Такий простий прийом розслабить атмосферу під час занять.

1.2. Умови що сприяють розвитку пізнавального інтересу у процесі дослідницької діяльності

озвиток пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою їхнього навчання та загального розвитку. Одним із ефективних підходів до стимулювання цього інтересу є впровадження дослідницької діяльності у навчальний процес. Проте, успішне формування пізнавального інтересу вимагає створення специфічних умов, які сприяють активному дослідницькому пошуку та розвитку цікавості до вивчення світу.

Зацікавленість та інтерес є ключовими факторами для досягнення позитивних результатів у вихованні та розвитку дітей дошкільного віку.

У Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (Рік написати) підкреслено, що створення сприятливого розвивального оточення визначається як ключовий елемент, що гарантує розвиток інтересів дітей дошкільного віку: «Створення сприятливого розвивального оточення в дошкільному закладі - це забезпечення максимально сприятливих умов та атмосфери для прогресивного розвитку свідомості та поведінки дошкільників.

Розвивальними вважаються умови, що сприяють вираженню природних сил дитини, реалізації її потенціалу, поглибленню та вдосконаленню знань і практичних навичок. Ці умови сприяють обогаченню

її обізнаності, культурному зростанню і формуванню сил, позитивно впливають на накопичення особистісного досвіду, сприяють формуванню реалістичного уявлення про світ і себе, сприяють гармонійному розвитку, що базується на розумінні вікових особливостей та індивідуальних здібностей кожного вихованця [11].

Однією з найсуттєвіших завдань, що сьогодні стоять перед педагогами, є сприяння розвитку у дошкільників інтересу до оточуючої дійсності.

Інтерес – це вибіркове, емоційно-пізнавальне ставлення до предметів, явищ, подій і пов'язаних з ними видів людської діяльності [12]. Це здатність бачити щось, викликати захоплення та бажання розуміти, вивчати те, що, чому і як відбувається, і не відступати від цього навіть при зустрічі з труднощами. Інтелект тісно пов'язаний з гостротою сприйняття, увагою, пам'яттю, мисленням і волею до вивчення оточуючого світу, що, в свою чергу, надає дітям радість від творчості та задоволення від навчання.

Інтереси відрізняються за змістом, широтою, стійкістю, інтенсивністю та обґрунтованістю. Зміст інтересу дошкільника визначає те, до чого він прагне, тоді як широта визначається різноманітністю різних предметів, на які він зосереджує увагу, незважаючи на свій основний інтерес.

Існує також інтерес до самого процесу діяльності, наприклад, до набуття знань, до творчості та до результатів діяльності.

У педагогіці, надумку В.О.Онищука, виділяють три стадії розвитку інтересу.

Зацікавленість розглядається як найпростіший інтерес дитини, оскільки в певних умовах вона може швидко зникнути. Цей етап розвитку інтересу пов'язаний із новизною предмета. Допитливість характеризується бажанням побачити те, що раніше не відчували, розширити свої знання і отримати відповіді на питання, які виникають під час ознайомлення з певними явищами. У цьому віці діти виражають різні емоції, від здивування до радості від відкриттів, і часто ставлять собі питання «чому?»

Пізнавальний інтерес - це інтерес, пов'язаний зі спробами дітей самостійно вирішувати проблеми [13]. У центрі уваги знаходиться проблема, а не готові знання, надані дорослими. Дитина намагається знайти власні причини, розуміти природу предмета, встановлювати закономірності та розкривати причинно-наслідкові зв'язки. Дитина витрачає спонтанні зусилля і виявляє певні емоції.

Питання стимулювання пізнавального інтересу у дітей відображено в національних документах, що регулюють дошкільну освіту. Зокрема, нові українські державні стандарти дошкільної освіти визначають освітню лінію «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» в складі базового компонента дошкільної освіти. [14].

Ця лінія включає навички планування пізнавальних дій дитини, здатність відкривати нове в знайомому і знаючи в новому, радість від відкриттів, навички дослідження, здатність знаходити задоволення від відкриттів, інтерес до дослідницької діяльності та важливість розвитку навичок експериментування з новими матеріалами [15].

Перед сучасними теоретиками та практиками стоїть важливе питання: як спонукати дітей постійно досліджувати, раціонально поєднувати різні види діяльності та експериментувати. Цього можна досягти за допомогою розумного поєднання різних видів діяльності, серед яких особливе значення має дослідницька діяльність.

Пошуково-дослідницька діяльність використовує засоби, які дитина вивчає теоретично, а також вміння та навички, набуті практично. Цей вид діяльності вдало поєднує чутливість та активність, повністю відповідаючи особливостям мислення дошкільника [16;17].

Дитина самостійно знаходить відповіді на виникаючі питання, досягає очевидних результатів, перевіряє свої знання та можливості [18]. У процесі пошуково-дослідницької діяльності активізуються всі сфери особистості.

Розвиток пізнавальних інтересів дошкільників можливий за таких умов:

- наявність відповідного розвивального середовища для організації пізнавальної діяльності;
- створення безризикового середовища для пізнання;
- розширення інформаційного поля;
- стимулювання чуттєвої сфери дитини;
- стимулювання допитливості шляхом створення ефекту здивування та емоційного захоплення, тобто використання проблемності, інтриги, парадоксів;
- стимулювання пізнавальної активності та мислення (тільки активна дитина може пізнавати світ);
- обов'язкова опора на зоровий аналізатор та тактильні відчуття;
- формування позитивної установки на «нецікаве», на перший погляд завдання, що має привабливий для дитини результат – тобто використання прийому «зсуву мотиву на ціль», коли заради одержання бажаного, дитина включається у процес «нецікавої» для неї роботи і врешті-решт зацікавлюється цим процесом діяльності;
- підтримка самостійної пошукової діяльності;
- стимулювання прагнення удосконалюватися [19].

Однією з вічних цілей дидактики та теорії освіти завжди було зацікавлення людей, а не лише передача готових знань. Вчителі усіх епох та націй розв'язували цю задачу, і сучасній освіті вона залишається актуальною. Сам інтерес надає людині можливість залишатися унікальною особистістю і творчо самовиражатися.

Здобуття пізнання обраного предмета інтересу відіграє ключову роль у розвитку особистості [20]. Багато факторів впливають на розвиток пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку, зокрема психологічні (створення позитивної емоційної атмосфери, особистісно орієнтованого спілкування в освітньому процесі, вольові зусилля дошкільнят у подоланні пізнавальних труднощів, вікові особливості дітей, їх схильності до розвитку пізнавальних інтересів), здібності; виховні (цікавий пізнавальний

матеріал, проблемні завдання); процесуальні (зміст, форми, методи та прийоми роботи педагогів і дітей); соціальні (взаємодія з однолітками, батьками, вплив засобів масової інформації тощо).

Експериментування дітей можна визначити як творчу діяльність дітей дошкільного віку, під час якої вони досліджують властивості та якості предметів навколишнього світу. У процесі цієї діяльності діти розвивають навички спостереження, міркування, відповіді на запитання, формулювання висновків, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, дотримання правил безпеки тощо.

Активно вивчаючи, дослідницька та експериментальна діяльність включає застосування різноманітних методів, форматів і прийомів для взаємодії зі старшими дошкільниками:

Дослідницька активність (проведення дослідів та експериментів). Зручно організовувати прості досліди під час занять, прогулянок, спеціальних виїздів та на природі. Також можна проводити досліди в лісовому, садовому або городньому куточку для закріплення, систематизації та узагальнення знань дитини. У роботі з дошкільниками в дошкільному закладі можна використовувати різноманітні експерименти, зокрема ті, що стосуються рослин. Діти цікавляться експериментами з водою, піском, глиною та іншими природними матеріалами, а також можуть вивчати папір, магніти та рослини.

Спостереження та екскурсії взаємодіють як навчальні процеси, оскільки спостереження служать основою для досягнення цілей та завдань екскурсії. Вихователь має допомагати дітям розпізнавати характерні особливості об'єктів і явищ, які вони вивчають. Для досягнення цього можна використовувати різноманітні методи, такі як питання, загадки, порівняння, ігри, розповіді та пояснення. Підвищенню рівня пізнавальної активності сприяють бесіди з пізнавальною спрямованістю, особистий досвід, проблемні ситуації та логічні завдання, які пропонує вихователь.

На екскурсіях слід надавати значення питанням, які стимулюють у дітей спостереження за об'єктом, порівняння його з іншими об'єктами,

виявлення спільних і відмінних рис, а також встановлення зв'язків між різними явищами природи, об'єктами та предметами. При розгляді об'єктів важливо враховувати, що знання дітей буде міцним лише в тому випадку, якщо вони здобудуть його через активну роботу всіх органів чуттів. По завершенні основної частини екскурсії, дітям слід дати можливість задовольнити свою цікавість через індивідуальні самостійні спостереження, збір природничого матеріалу і т. д.

Гра та ігрові методи. Для розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників у ході пошуково-дослідної діяльності важливо використовувати різноманітні ігри та ігрові прийоми, залучати різних казкових персонажів під час проведення дослідів та дидактичних ігор. Для дітей цікаво організовувати дидактичні ігри, отримуючи листи-скарги від мешканців лісу, городу, саду, міста, парку тощо. При читанні таких листів разом із вихователем, діти задумуються, як допомогти різним живим істотам. Гра з природними матеріалами та будівельно-конструкторські ігри, використовуючи як іграшкові конструктори, так і пісок, воду, глину та інші природні матеріали, також є важливими [20].

Художнє слово є цікавим і корисним методом у процесі пошуково-дослідної роботи, зокрема читання художньої літератури, розповідання та створення казок, а також читання легенд, байок, прислів'їв, що спонукають пізнавальний інтерес дитини та сприяють розвитку її допитливості. Загадування загадок, вивчення прислів'їв, приказок та віршів також входять у цей метод.

Праця в природі розглядається як один із основних методів ознайомлення дошкільників із природою. Цінність праці в природі полягає в тому, що дитина, працюючи з реальними об'єктами природи, має найкращі можливості для формування реалістичних уявлень про об'єкти природи та їх взаємозв'язки. Процес праці дозволяє дітям переконливо та наочно засвоювати зв'язки між умовами для росту та розвитку рослин та тварин.

Під час творчої діяльності можна віднести створення тематичних колективних колажів, конструювання макетів з різноманітних природних та викидних матеріалів. Саме така діяльність допоможе дітям краще зрозуміти ланцюг взаємозв'язків та взаємозалежностей, що існують в природі. Також дітям старших груп подобається така форма роботи як «Аукціон ідей». Під час проведення такого аукціону діти описують характерні особливості запропонованого об'єкта чи матеріалу і оцінюють їх з точки зору практичного застосування людиною у теперішньому часі і в майбутньому. Практика багатьох закладів дошкільної освіти показала, що найбільша результативність у пошуково-дослідній діяльності з дітьми досягається шляхом реалізації методу проектів .

Про розвиток пізнавального інтересу дитини свідчать:

- запитання, які вона ставить дорослим;
- судження, в яких виявляється її розуміння різних явищ, подій та їх причин;
- продукти діяльності (малюнки, різноманітні вироби та ін.); - зміст, форми ігор;
- характер спілкування з дорослими та однолітками;
- способи виконання завдань, вирішення розумових задач [21].

Для того щоб розвивати допитливість у дітей, як вихователям, так і батькам важливо направляти малюка на дослідження свого оточення, постійно визнавати його досягнення в пізнанні, підтримувати його радість відкриттів та демонструвати красу духовного розмаїття людини. Дошкільне дитинство - це період, коли у почуттях, мисленні та пам'яті дитини переважають казкові образи та постійні відкриття нового. Саме фантастичні образи формують у дитини здатність до відкриття та дозволяють точно відтворювати світ речей і людей.

Дошкільник вірить в реальне та неймовірне. Проте дорослі повинні пам'ятати, що важливо тримати маленьких «чомусиків» в полі зору, дозволяючи їм відкривати таємничість навколишнього світу та

супроводжуючи це емоціями. Важливо уникати розходження між словами дорослих та їхніми діями.

Допитливість впливає на формування всіх аспектів особистості, сприяє моральному, естетичному та інтелектуальному розвитку, а також збуджує бажання до самовдосконалення.

Важливість створення в закладі дошкільної освіти сприятливих умов для розвитку особливостей кожної дитини. Важливо так організувати діяльність дітей, щоб через експериментально-дослідницьку діяльність, відкриття, розв'язання проблемних завдань, різноманітні дії з природними об'єктами діти дошкільного віку одночасно оволодівали новими знаннями, вміннями та навичками. Останнє тісно пов'язано з практичними перетвореннями об'єктів природи, які набувають характеру експериментування, нескладної пошуково-дослідницької діяльності. В процесі такої діяльності розширюється організація дітей у навколишньому середовищі, формуються пізнавальні здібності, виховується відповідне відношення до природи [22].

Знайомство дітей із природою сприяє їхньому набуттю обширних знань про різноманітні об'єкти та явища природи, які охоплюють як неживу, так і живу природу, а також спонукає до розвитку інтересу та любові до неї. Прагнення дитини до нових вражень лежить в основі зародження та розвитку нескінченної дослідницької діяльності, спрямованої на осмислення навколишнього світу. Чим більше різноманітна та інтенсивна пошукова діяльність, тим більше інформації отримує дитина, і тим швидше та повніше вона розвивається [23].

Ознайомлення дошкільнят із природним світом відіграє ключову роль у формуванні гармонійної, комплексно розвиненої особистості, яка володіє знаннями та навичками екологічно обґрунтованої поведінки в природі. З урахуванням об'єктивної необхідності поліпшення розвитку пізнавальної активності дошкільнят, необхідно визначити недоліки в теоретичних та

практичних аспектах вирішення проблеми організації експериментально-дослідницької діяльності дітей цього віку [24].

Експериментування є найбільш успішним методом ознайомлення дітей із світом природи, що охоплює як їхні знання про живу, так і неживу природу. Особливу вагу в цьому контексті мають знання про різноманітні явища життя та неживої природи.

У повсякденному житті дитина неухильно стикається з новими, невідомими предметами та явищами природи, що породжує бажання дізнатися більше та розуміти невідоме [25]. Процес експериментування не піддається жорсткій регламентації щодо часу і може варіюватися в залежності від вже заздалегідь не передбачених пропозицій дітей.

Тривалість експерименту визначається особливостями досліджуваного явища, наявністю вільного часу і станом дітей, а також їхнім відношенням до даного виду діяльності. Підготовка до проведення експериментів розпочинається з визначення педагогічних завдань. Після цього обирається об'єкт дослідження відповідно до поставлених завдань [26].

Дошкільний педагог перед виконанням досліду ознайомлюється із ним заздалегідь, як на практиці, так і в методичній літературі. Тим часом він оволодіває технікою експериментування, якщо вона йому невідома. До початку проведення експерименту обов'язково необхідно ретельно перевірити наявність обладнання (необхідне обладнання дошкільний педагог готує сам або з допомогою дітей); наявність предметів, речовин, необхідних для досліду; якість речовин; технічний стан обладнання. Випробування і перевірка є гарантією успішного проведення досліду.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні підкреслено, що компетентність дитини в сферах «Природа», «Люди», «Культура», «Я Сам» є необхідною передумовою становлення цілісної особистості. Однією з важливих умов ефективного впровадження особистісно-орієнтованого навчання в сучасному закладі дошкільної освіти є створення розливатального простору. Цей простір повинен відповідати основним сферам життєдіяльності,

причому змістовні лінії кожної сфери передбачають конкретний обсяг знань, уявлень, які дитина здобуває в процесі сприйняття світу, а також навичок і вмінь, які необхідно сформувати в дитини. Оскільки життєвий простір охоплює всі сфери та аспекти життєдіяльності дошкільника, завдання вихователів полягає в створенні оптимальних умов для особистісного зростання дитини [11].

Серед засобів стимулювання дослідницької активності дошкільників особливе значення надається їх дитячому експериментуванню. Вони використовують дитячі експерименти для вивчення та трансформації об'єктів у навколишньому середовищі. Участь у експериментах та дослідах розширює їхні знання, сприяє збагаченню власного досвіду та особистісному розвитку. Через дитяче експериментування можна направити енергію та постійний інтерес малюка, а також стимулювати допитливість дитини щодо самостійного вивчення світу.

Дошкільний педагог повинен організовувати діяльність дітей так, щоб вони постійно вивчали ознаки та властивості предметів та порівнювали їх між собою. На цьому етапі особливо актуальне прислів'я: «Розкажи - і я забуду, покажи - і я запам'ятаю, дай спробувати - і я зрозумію». Плануючи організацію експериментально-дослідницької діяльності з дітьми дошкільного віку, важливо враховувати два типи пошукової діяльності: самостійне експериментування, коли ініціатором виступає сама дитина, та спеціально організовані педагогом досліди та прості експерименти.

У кожному ЗДО з метою створення розвивального життєвого простору педагогічний колектив самостійно повинен створити й облаштувати спеціальні осередки (центри). Його можна об'єднати з природничим осередком. Організація елементарної самостійної пошукової діяльності дошкільників за умов суспільного виховання й під керівництвом педагога створює широкі можливості для виховання у них інтересу до природи та розуміння її значення. Найвищим рівнем експериментально-дослідницької

діяльності дітей вважається рівень власне дослідницької діяльності, коли дитина свідомо і цілеспрямовано обирає дослід як засіб пізнання [24].

Структура досліду є, по суті, технологічною картою пізнавально-дослідницької технології. Дамо визначення поняттям «дослід» та «експеримент». Дослід – відтворення якого-небудь явища або спостереження за новим явищем у певних умовах з метою вивчення, дослідження. Експеримент – один із основних методів наукового дослідження – вивчення, дослідження явищ і процесів шляхом відтворення, моделювання в штучних або природних умовах. Експериментування дає дитині можливість випробувати різні способи дії, при цьому знімається скутість мислення готовими схемами.

Особливістю експериментування дошкільників в тому, що для них важлива не мета, а сам процес, який забезпечує сміливість ідей і вибір засобів задоволення допитливості.

Отже, організовуючи дослідницьку діяльність з малюками, акцент слід робити на розвитку вміння побачити суперечності та систематизувати об'єкти навколишнього світу, на прагненні до новизни у розв'язуванні завдань, на внутрішній свободі і сміливості, гнучкості у виборі мети та шляхів її досягнення, спостереження, рефлексивності. Під час будь-якого експериментування у дитини має залишатися відчуття свободи. Експериментування не має чіткого регламентування, часового обмеження та жорсткого планування у проведенні [27].

При експериментуванні необхідно враховувати індивідуальні особливості кожної дитини: тим, хто має «дослідницьку жилку» створювати можливість експериментувати частіше. Необхідно враховувати, що дитина має право на помилку, вона може висловлювати власну точку зору. Роль дорослого у цьому процесі полягає у тому, щоб за потреби показати спосіб дії, а головне, – стимулювати інтерес дітей до предметів та явищ, розвивати їхню допитливість. Предметом особливої уваги є – дотримання безпеки під час дослідів – це повністю лягає на педагога, адже дошкільники, у силу вікових

можливостей, не спроможні систематично стежити за власними діями і діями однолітків, а також передбачити результати своїх вчинків [26].

Всім нам хочеться, щоб наші діти були кмітливими, допитливими, догадливими, передбачливими, дотепними, тобто, розумними. Розумний той, хто вміє мислити. Що значить мислити? Хіба не народжуємося ми вже розумними або «не дуже»? Так, ми народжуємося з різними схильностями, в тому числі і до розумової діяльності. Але розумною легше вирости тій дитини, якій допомогли навчитися мислити, ніж тій, яка організовувала своє мислення сама.

Світ, в який приходить дитина, багатий і різноманітний. Щоб жити в ньому, маляті необхідно розібратися у властивостях, якостях предметів, в їх призначенні, в просторових і часових відносинах, явищах навколишньої дійсності. Йому потрібні знання, які допоможуть ознайомитися з доступними його розумінню суспільними явищами, з трудовою діяльністю людини.

Дослідження педагогів і психологів свідчать про те, що дошкільнята здатні не лише усвідомлювати окремі факти дійсності, а й пояснювати їх. Особливу роль в цьому відіграють дорослі (батьки, вихователі), які під час ігор та розвиваючих занять з дітьми спонукають дитину до осмисленого виконання дій, самостійного пошуку; розвивають вміння запитувати, міркувати, спростовувати, відстоювати свою точку зору; впливають на дитячу ініціативу, творчу та пізнавальну активність.

Пізнавальна активність або допитливість дитини характеризується як активне прагнення до пізнання навколишнього світу, пошук способів задоволення жаги до знань і формується до п'яти-шести років. Якщо ми не навчимо дитину мислити в цей період, то вчити її цьому в школі буде вже менш ефективно, тому що втрачений безповоротно найбільш сприятливий період для розвитку її мислення.

У дошкільному віці провідним видом діяльності є гра. Немає потреби доводити, що граючись, дитина вчиться, і що у грі за кілька хвилин вона засвоїть стільки, що іншим способом не вивчить і за годину. Дітям

подобається, коли дорослі приймають участь в їхніх іграх. Коли вони відчують себе на рівні з дорослими, їхня поведінка стає більш серйозною і осмисленою. Ігрові ситуації розкріпачують дитину, дозволяють їй відчути себе особистістю зі своєю думкою і життєвою позицією, дають їй впевненість у тому, що її проблеми і переживання варті уваги і обговорення, розвивають в неї спостережливість до всього що відбувається [28].

1.3. Значення дослідницької діяльності для формування пізнавальних інтересів дошкільників

Дослідницька діяльність - це величезна можливість для дітей думати, пробувати, шукати, експериментувати, а найголовніше самовиражатися [29]. За допомогою пошуково-дослідницької діяльності можна підтримати і розвинути в дитині інтерес до досліджень, придбання досвіду успішної власної дослідницької діяльності, розвитку мислення, а головне формувати вміння міркувати і аналізувати.

В межах дослідницького підходу навчання йде з опорою на безпосередній досвід дитини, на його розширення в ході пошуково-дослідницької діяльності, активне освоєння світу. Дітям не повідомляються готові знання, не пропонуються способи діяльності, а створюються такі проблемні ситуації, вирішити які дитина зможе, якщо залучить свій досвід, встановить в ньому інші зв'язки, опановуючи при цьому новими знаннями і вміннями [30].

Пізнавальна, пошукова діяльність зароджується в ранньому дитинстві, спочатку як просте, ніби безцільне експериментування з речами, в ході якого диференціюється сприйняття, виникає найпростіша класифікація предметів за кольором, формою, призначенням, освоюються сенсорні еталони, прості дії. Дошкільник сам по собі вже є дослідником, проявляючи неабиякий інтерес до різного роду дослідницької діяльності - до експериментування.

Досліди допомагають розвивати мислення, логіку, творчість дитини, дозволяють наочно показати зв'язки між живим і неживим у природі, між різними предметами і явищами навколишнього світу. До старшого дошкільного віку пошуково-дослідницька діяльність виділяється в особливу діяльність дитини зі своїми пізнавальними мотивами, усвідомленим наміром зрозуміти, як влаштовані речі, дізнатися нове про світ, упорядкувати свої уявлення про будь-яку сферу життя. Пізнавальна діяльність старшого дошкільника проявляється у вигляді так званого дитячого експериментування з предметами і в вигляді дослідницьких питань, що задаються дорослому (Чому? Навіщо? Як?). Завдання педагога – створити все необхідне для пізнавально-дослідницької діяльності.

Елементарне експериментування повинно відповідати віку дітей їх інтересам, вмінню робити висновки і знаходити рішення проблеми. У світі сучасних технологій дорослі не повинні забувати проте, що діти пізнають світ методом проб і помилок. Для цього необхідно проводити з дітьми експериментування, щоб діти брали активну участь, тільки спробувавши самостійно діти зможуть зробити висновок і знайти рішення проблеми (можливо різні варіанти рішень) або пояснити що відбуваються.

За допомогою дослідження діти набувають навичок, вміння, знання, відбувається розширення і активація словника дітей дошкільного віку. Успішність і самостійність дослідницької діяльності дітей дошкільного віку залежить від пошуково-інформаційних умінь відповідно до особливостей проблеми і етапів дослідження. Інформацію давати дітям у вигляді проблемної ситуації, повинна бути провокація дітей в режимному моменті, дати дошкільникам самостійно вирішити проблему, використовуючи і закріплюючи раніше отриманні знання.

Отже, дослідження базується на дослідницькій активності, яка є основою дослідницької поведінки і дослідницької діяльності, а результатом пошуково-дослідницької діяльності є формування дослідницьких умінь. У Базовому компоненті дошкільної освіти дитина розглядається як цінність, як

активна творча особистість, ця думка проходить крізь увесь документ червоною лінією. Звідси випливають завдання, які ставлять перед педагогами дошкільної освіти ланки: виховання всебічно розвиненої творчої особистості, а пізнавальний інтерес розглядається як одна з рис особистості. Він проявляється в прагненні дитини пізнавати нове, виявити незрозуміле про властивості предметів, явищ дійсності, в бажанні проникнути в їх сутність, знайти між ними взаємозв'язки [9].

Відрізняючись від допитливості широтою захоплення об'єктів, глибиною, вибірковістю, основу пізнавального інтересу становить активна мислительна діяльність. Особистісний аспект пізнання виявляється через пізнавальну активність. Розглядаючи поняття пізнавальної активності більшість науковців тлумачать її «як ініціативну самостійну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях».

Саме у дошкільний період зароджується уявлення про оточуючий світ внаслідок пізнавальної активності дитини. Вони формуються під час розвитку пізнавальної сфери. До компонентів якої відносимо: пізнавальні процеси (сприйняття, увага, пам'ять, уявлення, мислення); інформацію (досвід і досягнення, які накопичені людством); ставлення до світу (емоційна реакція на окремі об'єкти, предмети, явища і події нашого світу). М. Поддяков розглядає пізнавальний розвиток як процес оволодіння певними типами пізнавальних дій: сприймання та мислення. До дій сприймання він відносить: ідентифікувати (підбирати за зразком); прирівнювати до еталону (знайти схоже); моделювати дії, одночасно використовуючи декілька еталонів [31].

До дій мислення відносять: символізацію - здатність заміни одного предмету іншим; схематизацію; передумови логічного мислення - здатність виявляти в предметі декілька якостей і сторін. Отже, ядро змісту пізнавальних здібностей дитини становлять: осмисленість, яка визначається співвідношеннями його практичної і словесно-логічної сторін; гнучкість

мислення; загальненість мислення; самостійність та ініціативність, критичність суджень. Пізнавальний інтерес є важливим мотивом, внутрішнім психологічним імпульсом, який стимулює дитину до активної діяльності, до оволодіння знаннями, вміннями та навичками.

При правильній організації пошуково-дослідницької діяльності у ЗДО, систематичній і цілеспрямованій виховній діяльності, виникнення пізнавального інтересу може і повинно стати стійкою рисою особистості дошкільника. Далеко не все захоплює дитину однаковою мірою. Тому ставлення до навколишніх предметів та явищ вибіркове. Цей інтерес насамперед пов'язаний з тим, у чому відчувається дитиною потреба, що має для неї особливе значення. Лише коли той чи інший предмет, явище, подія, вид діяльності являються важливими, тоді з особливим захопленням вона пізнає його або віддає йому свою увагу. Якщо хтось, прагнучи заглибитись у сутність предмета, віддається пошуковій діяльності, такий інтерес дитини розглядають як пізнавальний [32].

Тож пошук невідомого, непізнаного спирається на вже сформовані знання. Бажання пізнати нове, пояснити незрозуміле, заглибитись у сутність предметів і явищ свідчить про наявність пізнавальних інтересів.

Жага нових емоцій і вражень, бажання спостерігати і експериментувати змушують її шукати нові відомості про світ. Знання і досвід, які дитина отримує через власний дослідницький пошук, значно надійніше, достовірніше і запам'ятовується краще. Не випадково є приказка «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Важливість дослідницької діяльності для дітей в дитячому дошкільному закладі відображає вислів стародавнього китайського філософа Конфуція: «Що я чую - забуваю. Що я бачу - я пам'ятаю. Що я роблю – я розумію». У старшому дошкільному віці у дітей відбувається перехід від наочно-образного мислення до словесно-логічного. Дошкільнята допитливі, емоційні, виявляють ініціативу в розумовому і практичному експериментуванні і спостереженні. Дитина вчиться знаходити потрібну

інформацію, аналізувати її, отримувати і накопичувати знання, вміло застосовувати їх на практиці [27].

У дітей через допитливість і бажання пізнавати нове розвивається пізнавальний інтерес. Знання, отримані без інтересу, не зберігаються надовго в пам'яті і не стають корисними. Пізнавальний інтерес спрямований на вивчення і глибоке пізнання нових предметів і явищ навколишньої дійсності. Розвиваючись і постійно зміцнюючись, пізнавальний інтерес стає основою позитивного ставлення до навчання. У дитини постійно виникають нові питання, відповіді на які вона сама із захопленням активно шукає. При цьому вона в процесі пошуку відчуває емоційний підйом, радість від удачі. Організація дослідницької діяльності в дошкільному віці сприяє розвитку пізнавального інтересу.

З віком пізнавальний інтерес і дослідження дитини стають більш складними, вона вже хоче розібратися у властивостях предметів, явищ природи і т. д. До старшого дошкільного віку дитина вже має уявлення про речовини, їх властивості. Вона вже досліджує предмети через систему перетворень із застосуванням різних процесів [33]. Процеси перетворення відбуваються навколо дитини постійно: сніг перетворюється в воду, ніч в день, холод в тепло і т. д. При спостереженні цих процесів у дитини прокидається інтерес, вона задає питання: чому так відбувається, чи може вона по впливати на зміну властивостей речовин за допомогою процесів охолодження, нагрівання та інших.

Але не кожна дитина може швидко зрозуміти сам момент перетворення властивості речовини, наприклад, коли лід перетворюється в воду, дитині може здаватися, що це різні об'єкти. Для цього застосовуємо дослідницьку діяльність в дитячому дошкільному закладі, щоб допомогти дітям знайти відповіді на свої запитання. У дітей зростає інтерес до пізнання, для цього їм обов'язково потрібна практика. Світ явищ, що оточуює дитину, надає всі можливості для розвитку здібностей до перетворення за допомогою розумових здібностей і проблемної ситуації.

У дитини є накопичений досвід і знання, а також ряд навичок: бачити і виділяти проблему, ставити перед собою цілі, аналізувати об'єкти або явища, зіставляти факти, висувати припущення, відбирати матеріали для діяльності, робити висновки [34].

Не менш важливим моментом є емоційне проживання дітьми спостерігаючих процесів і явищ. Для того щоб перетворення в навколишньому світі не просто були помічені дитиною, але і викликали інтерес до розвитку її творчого мислення, дошкільник повинен бути не спостерігачем, а самим дослідником. Він повинен не тільки знати теорію, переглянути відеоролик або як це роблять дорослі, а зробити конкретну дію з предметами сам (нагріти або охолодити воду, побачити в лупу будову піску і т. д.). Обов'язково має бути присутня проблемна ситуація, і дитина буде розуміти, для чого вона це робить, який передбачуваний результат вона може отримати і що не завжди проблему або задачу можна вирішити відразу або в один етап.

Висновки до першого розділу

В даному розділі ми доклали спробу розглянути теоретичні основи формування пізнавального інтересу у процесі дослідницько-пошукової діяльності. Завдяки проведеному аналізу літературних, можна зробити кілька ключових висновків.

По-перше, формування пізнавального інтересу в процесі дослідницько-пошукової діяльності є актуальною та перспективною педагогічною стратегією. Ця методика дозволяє дітям активно взаємодіяти з навколишнім світом, створюючи власні запитання, шукаючи відповіді та вирішуючи реальні проблеми. Вона сприяє не лише розвитку пізнавального інтересу, але й розвитку критичного мислення, самостійності та творчого потенціалу у дітей.

По-друге, важливо враховувати психологічні особливості дітей під час проведення дослідницько-пошукової діяльності. Дитина повинна мати можливість вибирати тему, яка її цікавить, і працювати в комфортному

середовищі. Також важливо розуміти, що розвиток пізнавального інтересу є процесом, який вимагає часу і постійної підтримки з боку педагога.

По-третє, дослідницька діяльність має велике значення для розвитку інтелектуальної та пізнавальної сфери дитини. Вона сприяє розкриттю потенціалу дитини, розвитку критичного мислення та навичок самонавчання. Тому педагогам важливо створювати умови для активної дослідницько-пошукової діяльності у дітей, сприяючи розвитку їхнього пізнавального інтересу.

Загалом, теоретичні основи формування пізнавального інтересу у процесі дослідницько-пошукової діяльності підкреслюють важливість цього педагогічного підходу для розвитку дітей. Він сприяє формуванню активних та цікавих особистостей, здатних до самостійного вивчення світу та розв'язання складних завдань.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНИЦЬКО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА З ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Методика організації та проведення експерименту. Констатувальний етап експерименту

Мета нашої практичної роботи полягає в аналізі сучасного стану пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку під час проведення дослідницької діяльності в процесі їх виховання.

Основні завдання дослідної частини роботи включають:

- встановлення критеріїв та рівнів оцінювання розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку;
- вибір діагностичного інструментарію для виявлення рівня організації дослідницької діяльності в процесі виховання дітей;
- аналіз поточного стану організації дослідницької діяльності у вихованні дітей;
- розробка методичних рекомендацій для впровадження педагогічних умов організації дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку під час їх виховання.

Дослідницька діяльність проводилася в закладі дошкільної освіти № 22 Чернігівської міської ради. Участь у дослідженні взяли 25 дітей старшого дошкільного віку, а також батьки цих дітей (20 осіб) та вихователі (7 осіб). Методологія дослідження включала в себе застосування наступних методів:

- емпіричні методи (опитування, спостереження);
- методи обробки отриманих даних (кількісний і якісний аналіз результатів дослідження, методи візуалізації результатів).

Основною метою вивчення освітнього процесу було виявлення особливостей структури освітнього процесу з метою розвитку дослідницької активності у дітей старшого дошкільного віку. Відповідно до цього були

сформульовані та визначені основні напрямки роботи, які можна знайти у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 Діагностична карта вивчення особливостей побудови освітнього процесу з розвитку пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку під час дослідницької діяльності

№ п/п	Напрямки діагностичної роботи	Аспекти вивчення	Методи
1	Вивчення календарно-тематичного плану роботи з дітьми	Планування дослідницької діяльності дітей як складової частини освітнього процесу. Форми і зміст роботи по формуванню дослідницької діяльності дітей.	Аналіз календарно-тематичного плану роботи з дітьми.
2	Анкетування вихователів	Знання та рішення педагогами завдань розвитку дослідницької діяльності дітей. Залучення батьків до освітню роботу по формуванню дослідницької діяльності за допомогою дослідницької діяльності дітей та батьків. Використання форм та методів освітньої роботи по формуванню дослідницької діяльності.	Анкетування / Анкета «Вивчення участі вихователів у освітній діяльності з проблеми формування дослідницької діяльності дітей 6-7 років»

3	Анкетування батьків	Усвідомлення батьками важливості участі в освітній роботі закладу дошкільної освіти з розвитку дослідницької діяльності дітей. Знання сутності дослідницької діяльності та її значення в пізнавальному розвитку дітей. Уміння організовувати і здійснювати спільну з дітьми пошукову діяльність. Взаємодія з педагогами.	Анкетування / Анкета «Вивчення участі батьків у освітній діяльності з проблеми формування дослідницької діяльності дітей 6-7 років»
4	Діагностика дітей	З метою виявлення рівня сформованості дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку.	1) стандартизована анкета «Вивчення пізнавальних потреб дитини старшого дошкільного віку» (В. Юркевич, модифікація і адаптація для дитячого садка); 2) методика «Вибір діяльності» (Л. Прохорової); 3) методика «Радощі й прикрощі» (І. Цветкової).

Розглянемо детальніше кожний з визначених структурних компонентів і схарактеризуємо особливості їх сформованості у старших дошкільників. Перший критерій, *стійкість пізнавального інтересу*, включав такі показники:

- 1) особливість протікання
- 2) інтелектуальна активність;

Другий критерій, *сформованість емоційно-вольової сфери*, схарактеризовано за такими показниками, як:

1) прояв позитивного ставлення до пошукової діяльності та інтелектуальних емоцій ;

2) вміння долати труднощі, доводити розпочату справу до кінця;

3) вміння тривало, зосереджено працювати;

Третій критерій, *практична підготовленість до пошукової діяльності*,

включав показники:

1)

уміння отримувати знання про матеріали предметного світу та

використовувати їх в своїй діяльності;

2)

уміння здійснювати самостійну, внутрішньо структуровану пошукову діяльність.

I критерію метод спостереження за методикою В. Юркевич

II критерію - методика «Вибір діяльності»

(Л. Прохорової);

методика «Радощі й прикрощі» (І. Цветкової).

III критерій – перевірка стандартизована анкета «Вивчення пізнавальних потреб дитини старшого дошкільного віку».

Спостереження відповідно до вищезазначених методик проводилося серед групи дітей, результати фіксувалися в спеціальній таблиці. Рівні та критерії пізнавальної активності визначалися сумою отриманих балів:

Високий рівень (25-35 балів) – виявлено високий інтерес до пізнавальної діяльності. Діти старшого дошкільного віку постійно займаються розумовою діяльністю, намагаються самостійно знаходити відповіді на питання чи загадки. Уважно слухають завдання чи читають книги до кінця. Активно займаються цікавими завданнями, які вимагають розумового зусилля. Активно висувають питання та чекають на відповіді. У їх мовленні присутні логічно структуровані питання з певної теми.

Середній рівень (17-26 балів) – інтерес до пізнавальної діяльності виявляється помірно. Діти старшого дошкільного віку час від часу вдаються до розумової діяльності. Самостійно відповідають на легкі питання, але у відмові чи повторенні відповіді за іншими виявляється на більш складних.

Іноді виражають бажання почитати книгу, але не завжди слухають до кінця. Якщо заняття зацікавило, з інтересом включаються, переважно вдаються до розумової діяльності без особливої наполегливості. Час від часу ставлять питання вихователю, але не завжди чекають на відповіді. В їх мовленні спостерігаються послідовні питання з теми, яку вони вивчають.

– Початковий рівень (17 балів і вище) – виражена слабкість у прагненні до пізнавальної діяльності. Дитина старшого дошкільного віку рідко звертається до розумових завдань. Прагне отримати готову відповідь на поставлене питання чи загадку. Не завершує читання книг до кінця та не виявляє інтересу до занять, пов'язаних із розумовою діяльністю. Не ініціює додаткові запитання і не очікує відповідей. Відзначається відсутністю логічних питань у мовленні.

Приймемо до аналізу отриманих результатів щодо розвитку дослідницьких умінь у дітей старшого дошкільного віку. Засновуючись на проведеному аналізі психолого-педагогічної та методичної літератури (В. Маршицька [35], Т. Шумей [36]), ми виділили критерії та рівні оцінювання цього розвитку, які представлені у таблиці 2.2.

Розглянемо результати вивчення пізнавальних потреб дітей старшого дошкільного віку за методикою В. Юркевич (мотиваційний критерій). Здійснений кількісний та якісний аналіз вказав на те, що високий рівень розвитку пізнавальних потреб спостерігається у 32% дітей. Ці діти демонструють здатність довго займатися розумовою діяльністю, самостійно шукати відповіді на питання, відчувають задоволення від інтелектуальних занять і ставлять питання, причому спостерігається зв'язок між питаннями, що стосуються однієї теми, і вони не припиняють цього доки вихователь не відповість на них.

Таблиця 2.2 Критеріально-рівнева шкала розвитку дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку (за В. Юркевичем [37])

Критерії та показники	рівні
-----------------------	-------

	високий	середній	початковий
<i>Мотиваційний</i> (бажання дитини старшого дошкільного віку вести дослідницький пошук вирішення проблеми і проявом наполегливості в досягненні мети)	Активно досліджує, проявляє інтерес до проблеми, наполегливий, досягає поставленої мети. Отримує адекватний результат, висловлює емоційне задоволення, бажання продовжити експериментування.	Діє непослідовно, недостатньо ефективно, отримує частковий результат. Відсутня націленість на результат і спроби попереднього планування дій.	Включається в проблемну ситуацію, але активність швидко згасає.
<i>Операційний</i> (уявлення дитини старшого дошкільного віку про можливі способи і засоби здійснення дослідницького пошуку вирішення проблем)	Має різноманітні варіанти, як вирішити проблему, і якими засобами це здійснити.	Має деякі уявлення про вирішення проблеми, але не завжди вірно підбирає засоби.	Боїться проявити самостійність і ініціативу в виборі способу дій.
<i>Організаційний</i> (досвід практичного використання дитиною старшого дошкільного віку дослідницьких умінь, пошукових дій і комбінаторного перебору варіативних способів).	Самостійно розгортає пошукову діяльність, як практичні, пробують дії, спрямовані на з'ясування нових властивостей об'єкта.	Розгортає пошукову діяльність, але не вистачає практичного досвіду. Потрібна допомога вихователя.	Діє безладно, дослідницький пошук замінюється ігровим маніпулюванням.

Серед дітей старшого дошкільного віку 46% мають середній рівень розвитку пізнавальних потреб. Цей рівень свідчить про те, що у них вже сформовані пізнавальні потреби, і вони виявляють бажання час від часу

займатися інтелектуальними заняттями, пов'язаними з розумовою напругою. Проте, ці дошкільники не завжди реагують позитивно на цікаві заняття. Наприклад, під час читання книги вони іноді відволікаються та не завжди дослуховуються до кінця. Щодо загадок, вони намагаються відповідати самостійно, але в основному чекають, коли інші дошкільники нададуть відповіді. Також вони можуть самі задавати питання, але не завжди чекають на відповіді.

22% дітей старшого дошкільного віку відзначено низьким рівнем розвитку пізнавальних потреб. Ця категорія дітей не проявляє інтересу до інтелектуальних занять. Вони намагаються отримати готові відповіді на загадки від інших дітей та не проявляють бажання дослуховуватися до кінця читання книг, виправдовуючи це втомою. Ці дошкільники виявляють байдужість до цікавих занять, пов'язаних з розумовою діяльністю. Вони можуть задавати питання, але, не чекаючи відповідей, відходять. Їх мовлення не містить логічних запитань.

Результати за методикою «Вивчення пізнавальних потреб дитини старшого дошкільного віку» представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 Результати вивчення пізнавальних потреб дітей старшого дошкільного віку, у % (мотиваційний критерій)

Рівні	Результати
Високий рівень	32
Середній рівень	46
Початковий рівень	22

Отже, використання методики «Вивчення пізнавальних потреб дитини старшого дошкільного віку» (розроблена В. Юркевичем) дозволило визначити, що пізнавальні потреби в експериментальній групі нижчі, ніж в контрольній. Таким чином, необхідно створити сприятливі умови для підвищення мотивації у дітей експериментальної групи щодо розвитку пізнавальної діяльності.

У наступному етапі дослідження з дітьми дошкільного віку було використано методику «Вибір діяльності» Л. Прохорової, застосованої під час безпосереднього експерименту в діяльності дітей (яка є операційним критерієм).

Відповідно до методики «Вибір діяльності» (Л. Прохорова) [37], дітям старшого дошкільного віку пропонували розглядати зображення, на яких діти займаються різними видами діяльності, такими як гра, читання книг, образотворча творчість, дитячі експерименти, робота в природному куточку та конструювання. Після цього експериментатор (педагог) пропонував обрати ситуацію, в якій дитина старшого дошкільного віку хотіла б опинитися.

Результати вказують, що 30% дітей старшого дошкільного віку віддали перевагу ігровій діяльності. Як провідну діяльність учасники дослідження обрали читання – 11%. Образотворча творчість зацікавила 14% опитаних.

Експериментальною діяльністю займалося 13% дітей. 9% дітей виявили інтерес до роботи в природному куточку. Конструювання привернуло увагу 23% дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, з отриманих результатів можна зробити висновок, що експериментальна діяльність, читання та робота в куточку природи були обрані дітьми старшого дошкільного віку менше за інші види занять. Це свідчить про те, що в групі недостатньо створені умови для організації дослідницької діяльності у дітей цього віку.

Для більш детального вивчення вихідного рівня сформованості дослідницької діяльності ми використали методика «Радості і прикрощі» (І. Цветкової) (організаційний критерій) [37].

Згідно з цією методикою, опитування дітей проводилося після завершення занять дослідно-експериментального характеру. Після цих занять дітям старшого дошкільного віку ставилися такі питання:

- Що тобі найбільше сподобалося під час заняття?
- Коли під час заняття ти відчував радість?
- Коли під час заняття ти засмутився?

Спостерігаючи за дітьми під час проведення дослідницької діяльності, виявили, що 62% дітей проявили уміння аналізувати. Тоді як 38% дітей відчували невпевненість в собі та незадоволення.

Радість від спілкування з дорослими та однолітками під час дослідницької діяльності отримали 62% дітей. Проте 38% з них відчули розчарування через відволікання від вихователя або інші перешкоди, які завадили їм чути пояснення.

58% дітей отримали задоволення від процесу дослідницької діяльності. Однак 42% виявили незадоволення через нерозуміння того, що від них очікується, та небажання діяти.

Тільки 52% дітей залишилися задоволеними результатами своєї діяльності, були уважні та зосереджені. Інші 38% виявили незадоволеність з

різних причин, таких як неможливість довести правильність припущень, технічні труднощі чи несподівані ситуації.

Узагальнені дані (за середнім арифметичним) відповідно до критеріїв (мотиваційний, операційний, організаційний) та рівнів (високий, середній, низький)) сформованості дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку подано у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 Оцінка рівня сформованості дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку за критеріями та рівнями

№ п / п	Учасник дослідження	Якісний аналіз в балах			Загальний бал	Рівень сформованості дослідницьких умінь
		I Критерій мотиваційний	II Критерій Операційний	III Критерій Організаційний		
1	дитина 1	3	3	3	3	Високий
2	дитина 2	3	3	3	3	Високий
3	дитина 3	2	3	2	2	Середній
4	дитина 4	3	3	3	3	Високий
5	дитина 5	3	3	3	3	Високий
6	дитина 6	2	2	2	2	Середній
7	дитина 7	2	2	2	2	Середній
8	дитина 8	3	2	2	2	Середній
9	дитина 9	1	1	2	1	Низький
10	дитина 10	1	2	1	1	Низький
11	дитина 11	2	2	2	2	Середній
12	дитина 12	2	1	1	1	Низький
13	дитина 13	2	2	2	2	Середній
14	дитина 14	2	3	2	2	Середній
15	дитина 15	2	2	2	2	Середній
16	дитина 16	1	1	1	1	Низький
17	дитина 17	2	1	2	2	Середній
18	дитина 18	2	2	2	2	Середній
19	дитина 19	1	2	1	1	Низький
20	дитина 20	2	2	2	2	Середній
21	дитина 21	2	2	2	2	Середній
22	дитина 22	3	3	3	3	Високий

23	дитина 23	2	2	2	2	Середній
24	дитина 24	1	2	1	1	Низький
25	дитина 25	2	2	2	2	Середній

Узагальнені дані (за середнім арифметичним) сформованості дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку подано у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 Узагальнені результати сформованості дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку за критеріями та рівнями, у %

Група	рівні		
	високий	середній	початковий
Діти старшого дошкільного віку	26	54	20

Аналіз, проведений якісно та кількісно, підтвердив, що 20% дітей досягли високого рівня розвитку дослідницьких умінь. Ця група дошкільників виявляє відчутний інтерес до дослідницької діяльності. Вони активно залучаються в проблемне навчання, ставляться до завдань з цікавістю, енергійно працюють над їх вирішенням і аналізують початковий стан ситуації.

54% дітей визнано на середньому рівні. Дошкільники цього рівня виконують завдання, звертаючись до пошукових дій, проте це роблять не послідовно та

не дуже ефективно, досягають лише часткового результату. Бажання вирішувати дослідницькі завдання виявляється епізодично. Діти цього рівня не володіють прийомами саморегуляції, такими як планування і самоконтроль. 20% дітей показали Початковий рівень. Діти старшого дошкільного віку залучаються до проблемних ситуацій, але їхня активність швидко виснажується. Діти діють хаотично, перетворюючи експериментальну ситуацію на ігрову, тобто дослідницький пошук замінюється ігровим маніпулюванням. Їх можна зацікавити лише яскравими фактами та ефектним досвідом.

Отже, використання діагностичних методик дозволило виявити, що рівень організації дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку переважно знаходиться на низькому і середньому рівнях. Це підтверджує наше припущення про те, що в групі дітей приділяється недостатньо уваги дослідницькій діяльності, і, отже, необхідно створити специфічні педагогічні умови. Діти не завжди досягають результату самостійно, частіше це відбувається за допомогою дорослого. У зв'язку з цим наступним етапом нашої роботи стало розроблення методичних рекомендацій щодо реалізації педагогічних умов для організації дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку шляхом залучення їх до виховання.

На підставі визначених напрямків, методів та засобів вивчення стану організації дослідницької діяльності у вихованні дітей, ми отримали наступні результати.

- 1) При аналізі календарно-тематичних планів роботи з дітьми ми виявили, що педагоги закладу дошкільної освіти в розділі «Ознайомлення з навколишнім світом» планують виховну роботу квартално. Об'єкти та явища живої і неживої природи обираються для спостережень. У календарно-тематичному плані роботи з дітьми фіксуються завдання для пізнавального розвитку, вказуються пріоритетні види дитячої діяльності та форми роботи з дітьми. Документ також враховує особливості взаємодії педагогічного колективу з родинами дітей старшого дошкільного віку (принципи, завдання,

умови, загальні вимоги до підготовки батьків до супроводу дитини на шляху її розвитку). Також передбачаються напрямки для залучення батьків до спільних з дітьми видів діяльності, надання допомоги у встановленні партнерських відносин, підтримка активності і самостійності дітей.

З аналізу документації випливає, що педагоги, складаючи календарно-тематичний план, не надавали належної уваги організації пізнавально-дослідницької діяльності дітей. Застосування дослідницької діяльності дітей було недостатнім. Загалом акцент робився на залученні батьків для безпосередньої участі або проведення різних розважальних та спортивних заходів, а також опосередковано для створення стінгазет, збагачення предметного середовища і т. д.

2) Для проведення діагностичної роботи з педагогами було використано метод анкетування, яке включало анкети для педагогів середніх, старших і підготовчих груп на тему «Дослідження участі вихователів у освітній діяльності щодо формування дослідницької активності дітей віком 6-7 років».

Важливими аспектами для нас були:

- розуміння та вирішення завдань щодо розвитку дослідницької активності дітей педагогами;
- використання різних форм та засобів для стимулювання дослідницької активності дітей;
- залучення батьків до освітньої роботи, спрямованої на розвиток дослідницької активності, через спільну діяльність дітей та батьків;
- планування та систематична робота з батьками з метою їх залучення до освітньої діяльності.

Під час аналізу отриманих відповідей були здобуті наступні результати.

Педагоги відзначають свою здатність до вирішення завдань, які включаються в розділ «Пізнавальний розвиток». Серед цих завдань:

- формування початкових уявлень про себе, інших людей та об'єкти оточуючого світу, а також вдосконалення і розвиток допитливості та пізнавального інтересу;

- розвиток самостійності, ініціативи та творчості в пізнавально-дослідницькій діяльності, а також розвиток вміння приєднуватися до колективних досліджень;

- розвиток інтересів, допитливості та пізнавальної мотивації.

Педагоги визначають різноманітні засоби розвитку дослідницької діяльності, такі як експериментування, спостереження, пізнавальна (пошукова) діяльність та дидактична гра. В розділі «Пізнавальний розвиток» встановлюються завдання дослідницького характеру, які, однак, тісно пов'язані з активною участю педагога в діяльності з дітьми.

На запитання «Чи ви залучаєте батьків до вирішення завдань щодо розвитку дослідницької діяльності у дітей?» 30% відповідають «так, ми залучаємо», 32% - «рідко», тоді як 38% стверджують, що «не залучають».

У відповідь на питання: «Які завдання, пов'язані з організацією дослідницької діяльності у дітей, ви пропонуєте?» педагоги відповіли: проведення дослідів - 70%; спільне читання енциклопедій з дітьми - 20%; створення проектів - 10%.

У взаємодії з батьками для залучення сімей до організації дослідницької діяльності педагоги частіше за все використовують традиційні та інноваційні форми роботи: консультації (80%); індивідуальні бесіди (80%); батьківські збори (100%); наочна агітація (80%); анкетування (80%); домашні завдання (70%); участь в проектній діяльності (50%); конкурси або творчі завдання (90%); екскурсії (30%).

Ці різноманітні форми і методи взаємодії з батьками використовуються педагогами для спільного вирішення питань виховання та розвитку дітей. Проте, проблемам, пов'язаним із розвитком дослідницької діяльності та пізнавального процесу дітей віком 6-7 років, приділяється недостатньо уваги, а робота не має планового характеру.

В педагогічному контексті термін «дослідницька діяльність» охоплює наступні аспекти:

здатність самостійно формулювати завдання для пізнання (35%);

вміння вирішувати проблемні ситуації (35%);

дослідницькі дії та активність, виражені через експериментування (30%).

Педагоги повідомляють, що в процесі спільної експериментальної діяльності у дітей виникає інтерес до знань, які вони отримують під час цієї діяльності. Також ця діяльність сприяє розвитку розумових здібностей та мислення, а експериментування допомагає дитині орієнтуватися в соціальному оточенні.

На запитання про те, як педагоги готують батьків до спільної діяльності з дітьми, було виявлено утруднення: 30% відповіли «готуємо» без деталей; 10% вказали, що стимулюють батьків та спонукають їх проявляти інтерес до майбутньої діяльності, надають поради щодо необхідних дій; 60% визнали, що відповідь на це питання важко сформулювати.

Педагоги також відмічають, що в групах дошкільного закладу вони стараються створювати сприятливі умови для розвитку дослідницької діяльності у дітей. Це проявляється у створенні куточка експериментування, створенні «Дитячої лабораторії» та розвивальних зон у групі, а також у наявності колекцій та обладнання, такого як мікроскопи, лупи, скельця, а також неструктуровані матеріали (пінопласт, стружка і т.д.). При цьому дитяче експериментування охоплює об'єкти неживої природи, такі як вода та магніти, а також природні матеріали.

На питання «Чи виникають у Вас труднощі при організації дитячої дослідницької діяльності?» всі педагоги, які взяли участь у анкетуванні, відзначили, що такі труднощі існують. Ці труднощі пов'язані з матеріальною базою (недостатньо обладнання та матеріалів для визначеної кількості дітей, відсутність методичної літератури), важко проводити експерименти з точки

зору безпеки, а також діти старшого дошкільного віку можуть не помічати проблеми та не мати можливості їх вирішити.

На підставі якісного аналізу наданих відповідей варто відзначити, що педагоги мають знання щодо завдань загальної освітньої програми розділу «пізнавальний розвиток дитини старшого дошкільного віку». Вони розуміють важливість дослідницької діяльності у розвитку дітей та необхідність ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з об'єктами навколишнього світу. Педагоги також стараються організовувати середовище в групі, але при цьому недостатньо приділяють уваги роботі з батьками стосовно розвитку дослідницької діяльності у дітей. У дитячому садку педагоги забезпечують можливість самостійного експериментування дітей з предметами живої та неживої природи, але вибір предметів і дослідів є обмеженим. Також вказано, що педагоги відзначають слабку методичну підготовку для вирішення цієї проблеми.

Під час аналізу вивченої проблеми ми також провели анкетування батьків, у якому взяло участь 20 осіб. Це обумовлено необхідністю визначення ступеня обізнаності та зацікавленості батьків у питаннях розвитку дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку.

Ми виокремили наступні ключові аспекти, які мають визначальне значення:

- свідомість батьків про важливість їхньої участі в освітній роботі дошкільного закладу у контексті організації дослідницької діяльності дітей;
- розуміння батьками вагомості розвитку дослідницької діяльності в дітей;
- засвоєння батьками сутності дослідницької діяльності як якості особистості, особливостей цієї діяльності та її значення в пізнавальному розвитку дітей;
- навички організації та проведення спільної з дітьми пошукової діяльності;
- взаємодія з педагогами у контексті даної проблеми.

Результати анкетування відображаються у наступних висновках.

Розуміння батьками терміну «дослідницька діяльність дітей» включає такі аспекти: бажання дітей дізнатися та вивчати предмети і явища оточуючої дійсності (35%), вияв творчої активності (7%), інтерес до вивчення (21%). Один із батьків визначає це як «дошкільник, який розбирає світ, експериментує, задає питання, ламає, розливає та інше». Для 20% батьків пізнавальна активність дитини 6-7 років виявляється в зацікавленому сприйнятті інформації, бажанні розширити знання та самостійному пошуку відповідей (38%), а також формуванні бажання та навичок вчитися, включаючи читання та письмо.

З точки зору батьків, дослідницька діяльність дітей проявляється у експериментуванні з різними об'єктами, такими як конструктор (28%) та об'єкти з різного матеріалу (металеві, пластмасові, дерев'яні, магнітні), а також у взаємодії з об'єктами живої та неживої природи (40% та 36% відповідно). Деякі батьки (26%) не виділили конкретний об'єкт для експериментів дитиною, вказавши, що «цікаво все, що потрапить під руку». 8% батьків не мали конкретної відповіді на це питання.

Більшість батьків (85%) вважає, що процес дослідницької діяльності має позитивний вплив на дітей («Діти старшого дошкільного віку самостійно проходять всі етапи від невдачі до вдалого результату. Вони дізнаються причини, наслідки та підсумки дослідження, роблять свої висновки», «Коли дошкільник самостійно досліджує щось, то це стає все набагато зрозуміліше»).

Участь батьків у експериментуванні з дитиною відзначають так: 32% – безпосередньо беруть участь, 24% – виконують контролюючу та спрямовуючу роль, 13% – підключаються час від часу, коли виникають труднощі в дитини. 14% батьків зізналися, що взагалі не беруть участь у пошуковій діяльності своїх дітей. 47% батьків повідомляють, що намагаються створювати вдома умови для проведення дитиною дослідницької діяльності, не конкретизуючи, що саме вони для цього роблять. 27% батьків зізналися, що виникають труднощі, пов'язані з вибором змісту дослідницької діяльності.

Усі опитані батьки вказали, що стараються не проігнорувати бажання своєї дитини дізнатися щось нове. Коли їхні сини або дочки ставлять питання, батьки намагаються розповісти про те, що зацікавило їхню дитину (74%). Вони шукають пізнавальну літературу та ігри (46%), використовують ресурси Інтернету (35%) і спільно з дитиною вигадують та організують експерименти чи досліди на тему, яка цікавить (42%). Розмірковуючи разом, вони стимулюють самостійність дитини у пошуках відповідей на її запитання (82%), пропонують подумати самостійно (62%) і іноді просять вихователів допомогти відповісти на питання дитини (10%).

Щодо допомоги від педагогів дошкільного закладу, 36% батьків зазначили, що вони користуються консультаціями (12%), бесідами та порадами з вивченої теми (23%), а також отримують допомогу у виборі ігор (14%). Деякі батьки (9%) визначили, що вони активно думають над цією проблемою.

На питання «Яку допомогу ви хотіли б отримати від працівників дитячого садка з даної проблеми?» батьки не надали чіткої відповіді. У коментарях згадувалося, що батькам влаштовує все (18%), вони готові приймати будь-яку допомогу (12%), і вони звернуться за допомогою, якщо виникнуть питання або проблеми (5%). 14% батьків не відповіли на це питання.

34% батьків обізнані про наявність положення, відзначеного у нормативних документах, яке визнає участь батьків як важливий елемент освітнього процесу в дошкільній освіті. Проте, відповідаючи на запитання щодо участі в освітній діяльності дошкільного закладу для розвитку дітей, 13% відповіли позитивно («так»), 43% виразили вагання («важко відповісти»), 38% вважають, що це повинен робити фахівець, а 6% проігнорували відповідь на запитання.

Отже, аналізуючи результати опитування батьків, можна визначити наступне: Початковий рівень усвідомлення проблеми розвитку дослідницької діяльності дітей; батьки не враховують важливість ролі дорослого

(усвідомлення власної позиції) у розвитку дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку; відзначається Початковий рівень готовності до участі в дослідницькій діяльності дошкільників, її організації та реалізації.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що низькі показники діагностики дослідницької діяльності дітей пояснюються рядом особливостей педагогічної практики. Зокрема, більшість педагогів та батьків не розцінюють важливість дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку як ключової складової особистості. Крім того, їхні знання про форми та засоби розвитку дослідницької діяльності є недостатніми.

Також виявлено, що предметно-розвиваюче середовище недостатньо обладнане, матеріальна база для розвитку дослідницької діяльності дітей є обмеженою. Батьки не завжди готові брати участь у спільних дослідженнях з дитиною через недостатні знання про вибір об'єктів, методів і прийомів для взаємодії з дітьми в цій області, а також про засоби і методи пізнання.

Взаємодія педагогів з батьками виявляється випадковою та не передбачає спеціальної підготовки батьків до спільної дослідницької діяльності з дітьми.

Отже, результати дослідження підкреслюють необхідність підвищення ефективності організації дослідницької діяльності дітей у дошкільному закладі та розробки форм залучення батьків до процесу спільної дослідницької діяльності, що сприятиме гармонійному розвитку дослідницької активності у дітей.

2.2. Структура та система завдань дослідницької діяльності старших дошкільників. Формувальний етап експерименту

Результати проведеної у підрозділі 2.1 діагностики становлять основу для впровадження педагогічних умов організації дослідницької діяльності у вихованні дітей старшого дошкільного віку.

У нашій роботі визначено наступні педагогічні умови для організації дослідницької діяльності у вихованні дітей старшого дошкільного віку:

- 1) організація спостережень дітей за об'єктами та процесами природи;
- 2) використання завдань, спрямованих на формування причинно-наслідкових зв'язків, під час занять з вивчення природних процесів і явищ, порівняння та класифікації природних об'єктів;
- 3) залучення дітей старшого дошкільного віку до дослідницької діяльності щодо вивчення природних процесів і явищ.

Основні завдання, які необхідно вирішити під час реалізації педагогічних умов, включають:

- стимулювання інтересу до пізнання;
- розширення кругозору та збагачення уявлень про різні аспекти дійсності, формування початкової та достовірної картини світу з точки зору природничих наук;
- розвиток і активізація самостійної пізнавальної діяльності дошкільників, сприяючи освоєнню програмного змісту через метод відкриттів у виховних умовах;
- розвиток дослідницьких умінь у дітей старшого дошкільного віку, впровадження культури спільної дозвільної діяльності (яка об'єднує дітей старшого дошкільного віку, батьків та педагогів);
- стимулювання проявів естетичного і цілісного ставлення до дійсності шляхом різноманітної діяльності та підтримка суб'єктності дошкільників (їх власних переваг, інтересів, самостійності та ініціативності).

На цьому етапі робота впроваджується за моделлю освітнього процесу, який включає:

- спільну партнерську діяльність дорослих і дітей;
- вільну діяльність дітей старшого дошкільного віку в умовах створеного предметно-розвивального середовища з наданням вибору діяльності дітьми.

Розглянемо особливості реалізації першої педагогічної умови, а саме: організацію спостережень дітей старшого дошкільного віку за об'єктами та процесами природи.

Аналізуючи тематичні плани вихователів закладів дошкільної освіти, зокрема за темами дослідницької діяльності, зазвичай проводяться дослідження властивостей води і повітря, піску і глини, що можна розширити знаннями про метали (такі як алюміній, сталь, чавун) і неметали (наприклад, деревина, гума і пластмаса).

Нажаль, вивчення живої природи в закладі дошкільної освіти обмежується рослинним світом: восени – спостереження за листям та зміною зовнішнього вигляду дерев; взимку – спостереження за процесом вирощування зеленої цибулі (горох, боби і інше); навесні – спостереження за ростом рослин на ділянці групи, таких як посадка і поливання квітів, розпушування землі та догляд за клумбами [38].

Особливу увагу приділимо труднощам, що виникають при вивченні тваринного світу в реальному середовищі. У групах дошкільного закладу, іноді, не дозволяється мати «живий куточок» (навіть якщо інформація про їхнє існування в дитячих садах зустрічається в літературі), тому спостереження за поведінкою тварин, птахів і плазунів здійснюється в основному в домашніх умовах. Однак існує можливість розширення уявлень дітей старшого дошкільного віку про живу природу.

Враховуючи вказані вище обставини, на практиці, акцент в організації дослідницької діяльності робиться на вивченні об'єктів живої природи. Науково-методичні працівники (А. Богуш, Н. Гавриш) відмічають обґрунтування вибору фізичних об'єктів і явищ для організації дослідницької діяльності: «Світ фізичних явищ, що оточують дитину, надає можливості для систематичного розвитку здібностей до перетворення як компоненту загальних розумових здібностей. Фізичні явища включають процеси, які дитина старшого дошкільного віку постійно спостерігає в повсякденному житті і відображають три стани речовин (тверді, рідкі, газоподібні), їхні переходи, теплові явища, тиск рідин і газів» [39, с. 15].

Вважаємо, що організація спостережень за дітьми старшого дошкільного віку за об'єктами та процесами природи не повинна

обмежуватися лише діяльністю в дошкільному закладі. Особливо в умовах карантину, педагог може поради́ти батькам створити «Домашню лабораторію» – куточок, де дитина старшого дошкільного віку зможе самостійно або з невеликою допомогою дорослого здійснювати свої відкриття.

З метою ознайомлення батьків з завданнями щодо формування розуміння причинно-наслідкових зв'язків при вивченні природних процесів і явищ, порівняння та класифікації природних об'єктів, педагог надсилає відео-повідомлення з теми «Як розвивати дослідницькі вміння дошкільників у сім'ї». Батьки можуть ознайомитися з повідомленням в індивідуальному порядку, враховуючи наявний вільний час.

Наступним етапом є проведення практикуму з батьками на тему «Вдома не нудьгуємо, досліди плануємо». Під час цього практикуму батькам пояснюється, як організовується дослідницька діяльність з дітьми в умовах дошкільного закладу через презентацію, а також дається можливість самостійно спробувати провести прості експерименти. Батьки також інформуються про те, що експерименти можуть бути не тільки практичними з реальними об'єктами, але й науковими. У проведенні таких експериментів дослідник уявляє кожен крок свого уявного досліду з об'єктом, побачення результатів цих дій і робить висновки.

Батькам пропонується зайнятися ігровим завданням «Пригоди на морському дні» з використанням спеціального макету. Усі учасники запрошуються вирушити на підводний човен і зануритися на морське дно, щоб дізнатися, що там відбувається, хто там живе і в яких умовах. Оскільки безпосередньо досліджувати цей об'єкт (морське дно) неможливо, ми вирушаємо у віртуальну подорож. Учасники отримують необхідну інформацію з книг, ілюстрацій і своїх уявлень. Під час виконання дослідження вони відтворюють свої враження за допомогою малюнків, які об'єднують у альбом «Морські пригоди».

Також під час виконання завдання учасникам пропонується фіксувати те, що вони побачили та дізналися (корисну інформацію), іншими словами,

структурувати отриманий матеріал під час дослідження за допомогою символів, таких як геометричні фігури, символічні зображення предметів (умовні позначення, силуети, контури, піктограми), або силуетні й предметні картини.

Для підтримки інтересу дітей старшого дошкільного віку до дослідницької діяльності, батькам рекомендовано створити вдома освітній куточок, який можна назвати «Домашня лабораторія». Відомо, що знайомство з будь-яким об'єктом дає найкращий результат, якщо воно передбачає активну діяльність. Дітям слід надати можливість «діяти» з досліджуваними об'єктами навколишнього світу, зокрема з матеріалами неживої природи.

З метою навчання батьків створенню розвивального середовища вдома, проводиться відео-майстер-клас «Як організувати куточок маленького дослідника». Батькам запропоновано вивчити текстовий опис (рекомендації) з створення розвивального середовища в домашніх умовах, а також переглянути відеоролик, де один із батьків розповідає про свій досвід створення подібного куточка у своєму домі.

Перейдемо до аналізу наступного етапу нашої роботи.

I етап є основним, і його метою є стимулювання розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку через залучення батьків у навчальний процес.

Розвиток дослідницької активності дітей цього віку, розгляданий як інтегральна якість особистості, відбувається під час освоєння його компонентів (мотиваційного, діяльнісного) під час проведення дослідницької діяльності, що в даному випадку реалізується як спільна активність батьків та дошкільників.

Дослідницька діяльність дітей старшого дошкільного віку представляє собою процес вивчення навколишнього світу, отримання нових знань і вражень, сприяючи тим самим розвитку та індивідуалізації особистості [40].

Важливо навчити дитину орієнтуватися в інформаційному просторі та проявляти самостійність у пошуках і інтеграції отриманих знань. Для цього

необхідно розвивати у дітей старшого дошкільного віку практичні навички, спрямовані на отримання інформації про досліджуваний об'єкт за допомогою різних методів та засобів пізнання.

З метою досягнення поставленої мети були обрані завдання та питання, що сприяють використанню різних методів пізнання, ґрунтованих на наявних уявленнях про матеріали неживої природи. Так, дітям старшого дошкільного віку запропоновано розібратися у питанні «Як працює вітряк? Як можна використовувати силу вітру?»

За цими запитаннями дитина, разом із своєю матір'ю, батьком або іншим дорослим, повинна була користуватися науковою літературою (як то може бути книга, енциклопедія, пізнавальний журнал чи робочий зошит з дослідно-експериментальною діяльністю), щоб знайти необхідну інформацію. Виконуючи такі завдання, у дітей старшого дошкільного віку формуються навички: знаходження інформації в літературних джерелах, використання змісту книги, аналіз ілюстрацій, формулювання гіпотез, читання наукових текстів та узагальнення висновків.

У сучасному світі для швидкого пошуку інформації широко використовується Інтернет. Завдяки цьому засобу формуються навички знаходження текстової, аудіо- та відеоінформації, аналізу, узагальнення та формулювання висновків. Наприклад, для вивчення того, що приховує вода та як відбувається кругообіг води в природі, батьки разом із дітьми можуть знайти та переглянути відповідні анімаційні чи документальні фільми [40].

З метою розвитку (збільшення, розширення) сфери символічних уявлень дошкільників, використовувалося моделювання вже відомих предметів. Діти старшого дошкільного віку, які вміють створювати наочні моделі, можуть застосовувати їх для вирішення завдань та відтворення почутого у вигляді розповіді.

Таким чином, розвиваються розумові навички, спрямовані на отримання та осмислення інформації про об'єкт пізнання, а також навички планування та здійснення дій для вирішення пошукових завдань. Вміння

передбачати можливі результати цих дій свідчить про високий рівень розвитку здібностей. Для закріплення отриманих знань діти виконують завдання у робочих зошитах та висловлюють свої припущення.

З метою розширення предметно-розвивального середовища створюється куточок ігровеки для батьків і дітей старшого дошкільного віку під назвою «Юний дослідник». У цьому ігровому просторі розміщуються секції «Чомучка», «Розглянь-прочитай» та «Розумні машини».

Таблиця 2.6 Зміст куточка з організації дослідницької діяльності для батьків і дітей старшого дошкільного віку «Юний дослідник» (за Н. Пастушенко [54])

Блок	Зміст
Блок «Чомучка»	спрямований на формування вміння ставити пізнавальні питання про досліджувані об'єкти, а також питання, пов'язані з вирішенням пошукових завдання. Батькам з метою тренування пропонується вдома з дітьми пограти в ряд ігор даного куточка, які розсилаються по електронній пошті чи у месенджери.
Блок «Розглянь-прочитай»	спрямований на формування практичних умінь знаходити інформацію, якої бракує про досліджуваній об'єкті з книг, журналів, робочих альбомів (зошитів). Дітям та батькам пропонується виконати завдання, які вони могли знайти в куточку.
Блок «Розумні машини»	спрямований на формування вміння знаходити інформацію, звертаючись за допомогою до інтернету.

Результати обробки розділів «Юний дослідник» виражаються у презентації результатів дослідницької роботи, з можливістю демонстрації малюнків або практичних дій (експериментів).

Здійснення завдань з формування досвіду дослідницької діяльності реалізується через виховні завдання. До того, як виконати конкретне завдання, дошкільники проводять міні-дослідження, вивчають походження та використання матеріалу (води, повітря, каменів та іншого), знаходять цікаві факти про об'єкти неживої природи. Засновуючись на наявних знаннях, вони розробляють способи розв'язання поставлених завдань, проводять досліди, експерименти та створюють моделі.

У процесі виконання завдань діти старшого дошкільного віку використовують вже освоєні методи та засоби для отримання інформації про досліджуваній об'єкт для ефективного вирішення завдань. Вони вчаться розробляти (визначати) стратегію пошуку і втілювати її на практиці.

Оскільки дослідницька діяльність дітей старшого дошкільного віку повинна бути інтегрованою частиною освітнього процесу у дошкільному закладі та передбачати взаємодію всіх учасників освітнього процесу, був розроблений перспективний план дослідницької діяльності на основі завдань і змісту календарно-тематичного плану. Докладний зміст подано в додатку (Додаток В).

Розглянемо конкретні приклади декількох занять із спрямованою на дослідження діяльністю, визначених у цьому перспективному плані. У квітні заплановано декілька тем для дослідницької роботи: «Земля-годувальниця», «Розсортуємо сміття», «Якщо закопати сміття в землю, що станеться?». Щоб діти могли самостійно провести експеримент у групі, їм та їхнім батькам надавали завдання заздалегідь. Фронтальна частина була розміщена в куточку для батьків у формі коротких записок, з проханням перевірити електронну пошту та ознайомитися з завданням. Індивідуальна частина передавалася особисто або в конверті, разом із супровідним алгоритмом та піктограмами.

Крім того, після проведення навчальної діяльності передбачається, що разом із вихователем батьки та діти вирушать на ділянку, оберуть місце для посадки трави, визначать, чи вистачає всіх необхідних речовин у ґрунті, і, у разі необхідності, додадуть відсутні (пісок, органічні речовини і т.п.) та засадять траву. Визначено різноманітні форми залучення батьків до дослідницької діяльності, такі як доручення, пов'язані з організацією навчального процесу, а також зазначено структурні частини та теми освітньої діяльності у табл. 2.7.

При цьому надзвичайно важливо навчати дітей старшого дошкільного віку правилам поведінки під час дослідницької діяльності та усвідомленню можливих ризиків. Таким чином, було розроблено пам'ятку «Безпечне

дослідження», де детально описані правила, а для дошкільників підготовлено символи (алгоритми), що вказують на дозволені або заборонені дії.

Таблиця 2.7 Форми роботи з батьками у процесі організації дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку (за О. Гладченко [18])

Назва	Зміст
За охопленням батьків	фронтальні, підгрупові, індивідуальні. За способом встановлення контакту педагога з батьками: безпосередній контакт педагога і батьків, використання наочно-друкованих засобів, використання групового поштової (електронної) скриньки.
За місцем здійснення діяльності	в умовах закладу дошкільної освіти (індивідуальні бесіди, доручення, консультації індивідуальні й групові, інформаційні листи, буклети, ігротеки); у домашніх умовах (електронні ресурси, комп'ютер, інтернет пошта).

Для підтримки дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в домашніх умовах ми рекомендуємо батькам використовувати різноманітні методичні стратегії. Ці стратегії включають надання підтримки, спільне виконання завдань частково або повністю, а також використання уточнюючих питань і вказівок. При проведенні простих дослідів з використанням матеріалів неживої природи можна використовувати ігрове або побутове обладнання. Для допомоги батькам у здійсненні легких експериментів у повсякденному житті була створена серія ігрових завдань та дослідів.

Якщо дитині подобається виконання важких завдань, то можна залучати дорослих (батьків, старших братів і сестер і т. д.) для спільної роботи. Ця спільна діяльність спрямована на розв'язання складних завдань, які включають причинно-наслідкові зв'язки. Це може бути серія пошукових завдань, де перевіряються припущення (гіпотеза експерименту). Дослідницька

діяльність проводиться поетапно, починаючи з розгляду явища та вирішення питань, які виникають у дошкільника під час його діяльності.

У ході обговорення теми виникає пізнавальна проблема, яка передбачає встановлення зв'язків та відносин між досліджуваними явищами, іншими словами, постає завдання для вирішення. Наприклад, дитина старшого дошкільного віку (чи дорослий у присутності дитини) під час гри з магнітним конструктором створює нові форми і фігури. Під час розбирання деталей магнітного конструктора магнітні кульки випадково розсипаються, і частина з них потрапляє у вазу з квітами. Виникає питання: «Як витягти кульки (деталі) з вази, не зачіпаючи квіти і не опускаючи руки в посудину з водою?»

Далі, після аналізу проблемної ситуації та усвідомлення пізнавальної задачі, дитина спільно з батьками (або самотійно) висуває припущення або розглядає можливі причини спостережуваних явищ, шукає шляхи вирішення проблеми. На цьому етапі важливо, щоб дорослий, який перебував з дитиною, активно обговорив усі можливі припущення. Перевірка цих припущень проводиться в процесі спостережень. Під час організації пошукової діяльності також слід враховувати наявний досвід у дітей, створювати умови для перенесення вже отриманих знань та навичок в нову ситуацію (наприклад, «Ти вже раніше робив це?» або «Подумай, як можеш зараз використати свій досвід?»).

На заключному етапі відбувається спільне обговорення отриманих результатів та формулювання висновків.

При створенні розвивального середовища вдома та активізації пізнавальної активності дитини рекомендується придбати (або мати) різноманітні прилади, навчальну та художню літературу, сучасні розвивальні іграшки, щоб організувати експерименти та дослідницьку роботу, розширюючи знання про неживу природу. Знання, які дитина здобуває внаслідок особистого дослідницького пошуку, є значно більш міцними та достовірними, ніж ті, що отримані репродуктивним шляхом про навколишній світ.

Отже, з метою організації спостережень дітей старшого дошкільного віку за об'єктами та процесами природи та стимулювання розвитку їхньої дослідницької активності як особистісної якості, використовуються різноманітні види діяльності та додаткові засоби для підтримки цього виду активності.

Другою педагогічною умовою є використання завдань, спрямованих на формування розуміння причинно-наслідкових зв'язків під час вивчення природних процесів і явищ, а також порівняння та класифікація природних об'єктів на заняттях із дітьми старшого дошкільного віку.

Для вчителя ключовими є організаційні форми проведення занять, спрямованих на пізнавально-дослідницьку або пізнавально-експериментальну діяльність дітей. Робота з дошкільниками у парах або групах навчає їх узгоджувати дії під час виконання досліджень, взаємодіяти при використанні наданих їм матеріалів, а також разом обговорювати результати спостережень та дослідів, підводити підсумки експериментів. Групові форми особливо підходять для фронтальних досліджень та спостережень під час прогулянок.

Індивідуальні спостереження й експерименти з дітьми старшого дошкільного віку реально здійснити лише в невеликих групах, що передбачає створення спеціальних умов в дошкільному закладі. Однак для колективних фронтальних занять з дослідницькою діяльністю потрібні помічники-асистенти. Залучення батьків на такі заняття досить проблематичне, тож ефективніше і продуктивніше запросити як консультантів дітей старшого дошкільного віку, які отримали спеціальну підготовку (дітей з підготовчої групи). В робочих та домашніх умовах допомога сім'ї може бути більш продуктивною в регламентовані моменти дошкільного закладу.

Незважаючи на плюси використання дослідницьких занять для розвитку старших дошкільнят, їхня організація вимагає великого зусилля та часу від педагогів для підготовки. Отже, дослідницька діяльність є індивідуальним вмінням, яке формується в залежності від особливостей

кожної дитини. Основна мета таких занять полягає у мотивації дошкільнят до пізнавально-дослідницької чи пізнавально-експериментальної діяльності.

Розглянемо структуру та зміст заняття, орієнтованого на організацію спостережень старших дошкільнят за об'єктами та процесами природи. Покроково розкриємо методику навчання та реалізацію такого заняття у практиці роботи вихователя в дошкільному закладі.

Основна мета цього заняття-дослідження – сприяти формуванню та розвитку дослідницьких умінь та пізнавальної активності у старших дошкільнят через використання фізичного експерименту з об'єктами та процесами природи.

1. Етап Діагностика особистісного розвитку

Для підготовки дошкільників до публічної демонстрації своїх досліджень варто врахувати індивідуальний підхід, тому рекомендується об'єднати дітей старшого дошкільного віку у міні-групи (4-5 осіб) з урахуванням рівня їх особистісного розвитку.

1. Крок. Оцінка рівня особистісного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Підготовка до проведення досліджень пов'язана з індивідуальними самостійними діями, водночас підкреслюється важливість відповідності загальним вимогам групи. Це стосується як репетицій перед публічним виступом мікрогрупи за планом вихователя (включаючи самостійність, взаємодопомогу, відповідальність та комунікабельність), так і власне показу досліду. Експериментатор, працюючи з приладами та матеріалами, повинен виявляти координацію рухів та взаємодію об'єктів. Крім того, важливо вміти пояснювати спостережене явище, найкраще супроводжуючи це демонстраційною бесідою з глядачами (навички мовлення та комунікації). Така активна позиція дитини, її зацікавленість у експериментальній діяльності, дозволяє дитині старшого дошкільного віку подолати труднощі та адекватно реагувати на зауваження дорослих, уникати непотрібної нервозності та конфліктів.

2 етап. Розподіл дітей дошкільного віку у групи на підставі аналізу результатів діагностики.

Після ретельного аналізу даних діагностичних процедур, консультацій з педагогами-фахівцями, опитування батьків та взаємодії з ними, слід визначити рівень особистісного розвитку дітей старшого дошкільного віку (I, II, III, IV). Після цього формуються мікрогрупи.

Виділимо особливості розвитку дошкільників на різних рівнях. Діти старшого дошкільного віку із I та II груп відповідають своєму віку (5-6 років) за всіма критеріями, на відміну від дошкільників III та IV груп. Однак у процесі навчання важливо враховувати, що навіть розвинені діти старшого дошкільного віку іноді можуть відчувати сором перед іншими людьми або несподівано стурбоватися виступаючи перед великою аудиторією.

Тим більше, для педагога потрібно більше часу для підготовки до демонстрації експериментів з дошкільниками III групи. Дітям старшого дошкільного віку, які відносяться до IV групи, слід застосовувати індивідуальний підхід у процесі дослідницької діяльності, приділяти особливу увагу та проявляти терпіння. З огляду на їхнє певне відставання, щодо цієї групи дошкільників слід використовувати спрощені, але цікаві експериментальні завдання, переважно на заняттях в групі, організованих у парах для стимулювання необхідності спілкування.

2 крок. Розподіл дошкільників на групи з урахуванням результатів діагностики.

У результаті аналізу даних діагностичних процедур, бесід з педагогами-фахівцями, анкетування батьків і спілкування з ними, повинен бути визначений рівень особистісного розвитку дітей старшого дошкільного віку (I, II, III, IV), а потім сформовані мікрогрупи.

Виділимо відмінності у розвитку дошкільників різних рівнів. У дітей старшого дошкільного віку I і II груп усі дані по критеріям відповідають їхньому віку 5-6 років, на відміну від дошкільників III і IV груп. Однак в процесі навчання треба враховувати той факт, що навіть розвинені діти

старшого дошкільного віку іноді можуть засоромитися в присутності інших людей або несподівано злякатися виступу перед великою кількістю глядачів.

Тим більше, педагогу знадобиться більше часу для підготовки до демонстрації дослідів з дошкільниками III групи. Дітям старшого дошкільного віку, які належать до IV групи, потрібно застосовувати диференційований підхід у процесі дослідницької діяльності, приділяти особливу увагу, проявляти терпіння. З огляду на певному відставання даної групи дошкільників, виступати публічно вони не зможуть, тому треба давати спрощені, але цікаві експериментальні завдання, і тільки на заняттях в групі (організувати парами, щоб виникла потреба спілкуватися).

3 етап. Відбір фізичних дослідів за такими критеріями, як доступність, безпека, цікавість та невелика тривалість за часом.

На сьогоднішній день існує достатньо літератури, призначеної для здійснення дослідницької діяльності в дошкільних навчальних закладах та вдома. У таких джерелах надаються рекомендації для керівництва експериментами з дошкільниками. Кожен з посібників зазвичай вказує на необхідне обладнання і матеріали, описує підготовку і хід проведення експерименту (іноді подаються малюнки для наочності), а також повідомляються очікувані ефекти та результати. Крім того, на численних ресурсах для вихователів дошкільних навчальних закладів регулярно публікуються методичні розробки дослідницької діяльності для дітей, де експерименти вже відповідають темам занять [41; 42; 43; 44; 45].

Треба відзначити, що в деяких з них можна знайти досліди, призначені для дошкільників, які можуть бути непридатні для використання у навчальному процесі дошкільного закладу. До цієї категорії входять експерименти, де використовуються свічки або нагріті предмети (що може становити пожежну загрозу та ризик опіків), оцтова кислота (з можливістю хімічного подразнення), цвяхи, голки (загроза механічного ушкодження шкіри).

Педагог, обираючи досліди, повинен враховувати ступінь їхньої відповідності можливостям дітей старшого дошкільного віку. В ході діяльності навіть такі маленькі дослідники можуть нечайно перекинути щось, виливши на себе, чи випадково торкнутися (у дітей старшого дошкільного віку все ще формується координація тіла та спритність рук, і вони ще не повністю володіють можливістю охоплювати поглядом все поле своєї діяльності). Діти цього віку ще не завжди розуміють небезпеку, наприклад, можуть спробувати на смак різні речовини чи ненавмисно проковтнути дрібні предмети. Таким чином, забезпечення безпеки їхньому здоров'ю – це ключовий принцип при виборі дослідів для дітей старшого дошкільного віку та навіть для дорослих [46].

Дошкільники не завжди можуть адекватно оцінити можливі загрози або їхні наслідки та правильно реагувати, особливо коли вони в захопленні. Тому важливо навчати дітей визначати можливі ризики під час виконання будь-яких дій з обладнанням та уміти їм запобігати. Проте, керівництво кожним дослідом вимагає суворого контролю з боку педагога. Це не означає відмову від захоплюючих дослідів; складні дії виконують дорослі, дотримуючись правил техніки безпеки, тоді як діти виконують прості та безпечні завдання.

2.3. Методичні рекомендації з розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників.

Нами були підібрані наступні досліди з представлених вище джерел інформації представлені в табл. 2.8.

Варто зазначити, що підготовка демонстрацій результатів фізичних дослідів і публічні виступи справляють велике навантаження як на дошкільників так і на педагога, тому починати процес доцільно з найбільш умотивованих учасників дослідницької діяльності.

Таблиця 2.8 Теми занять-досліджень за рівнем особистісного розвитку дітей старшого дошкільного віку з об'єктами та процесами природи

1 група дослідів	Дослід 1. «Підводний човен» Дослід 2. «Чарівний кубик» Дослід 3. «Чарівне тісто» Дослід 4. «Солоне море» Дослід 5. «Мильні бульбашки»
2 група дослідів	Дослід №1 «Танцююча фольга» Дослід № 2 «Повітряна кулька» Дослід № 3 «Чарівні папірці» Дослід № 4 «Чи можна висіти на голові?» Дослід 5. «Мильні бульбашки»
3 група дослідів	Дослід № 1 «Чудові сірники» Дослід № 2 «Варене або сире?» Дослід № 3 «Секретний лист» Дослід № 4 «Змішування» Дослід 5. «Мильні бульбашки»
4 група дослідів	Дослід № 1 «Керована лінійка» Дослід № 2 «Повітроплавання» Дослід № 3 «Таємний малюнок» Дослід № 4 «Стійкі коробки» Дослід 5. «Мильні бульбашки»

2 Етап Мотиваційний

1 крок. Демонстрація педагогом дослідів і їхнє пояснення.

Педагог виконує демонстрацію першої групи експериментів і роз'яснює старшим дошкільнятам події. Невелика група дітей (4-5 осіб) уважно стежить за змінами. Наприклад, коли виноградинка опускається в газовану воду, на неї накладаються бульбашки повітря, і раптово вона піднімається, а потім знову опускається, і так далі. У дошкільників можуть виникати питання і сумніви, наприклад, коли монети зникають у скриньці, що видає звук при опусканні. У таких моментах вихователь повинен прагнути, щоб у них виникали позитивні емоції, з'являлося бажання розуміти щось нове, і радість від можливості провести експерименти самостійно.

2 крок. Проведення випробувальних демонстрацій експериментів.

Наведемо приклад дослідів «Підводний човен» та його виконання дитиною старшого дошкільного віку.

Мета: продемонструвати особливості поведінки виноградинки, опущеної в газовану воду.

Матеріали: газована вода, виноград, скляна посудина.

Опис експерименту: кинути виноградинку у склянку зі свіжою газованою водою. Вона опуститься на дно, і навколо неї почнуть з'являтися бульбашки газу; коли вони вкриють виноградинку з усіх боків, вона підніметься. При цьому на поверхні бульбашки луснуть, і виноградинка знову опуститься на дно, де вона знову облягається пухирцями газу і піднімається знову.

Висновок: велика кількість бульбашок з газом може підняти виноградинку з дна банки. Цей процес схожий на те, як підводний човен спливає і опускається.

Дитина старшого дошкільного віку самостійно виконує різноманітні дії з предметами, розташованими на столі (експерименти проводяться у стоячому положенні): відкриває пляшку з газованою водою, переливає газовану воду в банку, опускає в банку виноградину і спостерігає за процесом.

3 крок. Обговорення з дітьми того, що вони побачили в ході експериментів, та проведення аналізу. Внаслідок пробних дослідів дошкільники повинні усвідомити значущість дотримання послідовності дій під час демонстрації, засвоїти особливості протікання фізичних явищ і процесів, а також навчитися техніці експериментування.

Наприклад, при проведенні експерименту з видування мильних бульбашок, необхідно вміло регулювати потік повітря, оскільки від цього залежить їхній розмір. Тривалість ефекту у досліді «Підводний човен» залежить від кількості газу у різних напоях, тому потрібно вибирати відповідні рідини. При використанні «чарівного тіста» на основі handgum (відомого також як «жуйка для рук»), важливо продумати послідовність дій і пояснення під час демонстрації, щоб малеча правильно розуміла, що відбувається.

Отже, юні експериментатори повинні переконатися, що чудо може не відбутися, якщо не дотримуватися умов проведення дослідів чи не розуміти, як

змінюються властивості речовин і тіл, або якщо працювати з предметами неакуратно або неправильно.

3 Етап Підготовчий

1 крок. Індивідуальне консультування дошкільників з особливостей демонстрації.

Під час вступного заняття проводиться колективний розгляд демонстрацій по черзі. На подальших заняттях (1-2 рази на тиждень) консультації перетворюються на індивідуальні. Важливо звертати особливу увагу на вчинки кожної дитини старшого дошкільного віку під час проведення експерименту, правильність пояснень явища, ясність та гучність мови. У кінці кожного заняття учасники першої мікрогрупи презентують свої досліди перед усією групою дошкільників.

Для закріплення вмінь під час демонстрації експерименту та повторення розповіді про спостереження за фізичним явищем важливо залучити сім'ї дітей старшого дошкільного віку. Таким чином, робота вихователя у контексті дитячого експерименту в режимних моментах охоплює як власну підготовку до нього, так і взаємодію з батьками.

2 крок. Співпраця педагога з батьками дітей старшого дошкільного віку.

Під час підготовки до проведення дослідницької діяльності доцільно вивести батьків учасників на добровільній основі. Батьки можуть взяти участь у наступних видах діяльності для успішної допомоги дитині старшого дошкільного віку у реалізації експериментів: пошив костюму; коригування її дій під час демонстрації фізичного явища; проведення репетицій вдома для підготовки розповіді про дослід; навчання правильно відповідати на питання.

Засвоєння та повторення матеріалу з теми дослідження вдома під керівництвом дорослих має велике значення для дитини старшого дошкільного віку. За взаємодії з батьками у процесі підготовки до заходу, дошкільник починає усвідомлювати важливість своєї участі та особисту

відповідальність за результати демонстрації та успіх команди (мікрогрупи) взагалі.

3 крок. Колективна репетиція виступу.

Під час останньої репетиції акцентується на дотриманні послідовності виходу кожного учасника дослідницької діяльності, а також обговорюється його роль в цій діяльності та руху в приміщенні групи з урахуванням місця, де будуть розташовані глядачі. Зрозуміло, що педагог повинен заохочувати та надавати дітям впевненість перед їхнім виступом.

4 Етап. Організаційний

1 крок. Узгодження часу і місця виступу в групах закладу дошкільної освіти.

Для проведення публічного виступу з результатами дослідницької діяльності необхідно, щоб вихователь групи запропонував цю ідею іншим педагогам закладу дошкільної освіти. Після того, як інші вихователі підтримають ініціативу, важливо узгодити дату та час проведення події.

2 крок. Публічна презентація дітей старшого дошкільного віку перед іншими дітьми або однолітками інших груп ґрунтується на плані, який включає наступні етапи:

1. Коротке вступне слово від ведучого, яким є педагог-вихователь. Він вітає дітей-глядачів і розповідає про захоплюючі явища в навколишньому середовищі та чарівні властивості звичних предметів і речовин. Педагог повідомляє дітям старшого дошкільного віку, що до них завітали юні чарівники, які розкриють деякі таємниці неживої природи.

2. Презентація дослідів дітей старшого дошкільного віку, які по черзі демонструють експерименти, заздалегідь визначені вихователем. Кожен учасник надає пояснення до спостережуваного явища або процесу, стараючись відповісти на питання глядачів.

5 Етап. Рефлексивний

1 крок. Аналіз вихователем власної діяльності, виступів дошкільників та їхня взаємодії один з одним.

Під час виступу дошкільників ведучий виявляє їхні індивідуальні труднощі, зафіксовані помилки в діях, поясненнях або мовленні. Додатково педагоги обох груп слідкують за реакціями глядачів на демонстрацію дослідів, що викликає у них емоції. Педагоги, які присутні на заході, здійснюють фото- або відеозйомку.

Після завершення заходу вихователь-ведучий висловлює подяку за участь як дошкільникам, так і глядачам. У випадку відсутності дошкільників вона просить колегу висловити критичну думку про виступ дітей старшого дошкільного віку та про користь заходу в цілому. Для рефлексії їх дослідницької діяльності корисно отримати письмові відгуки колег щодо проведених заходів. Також слід похвалити дошкільників, які виступали в цей день, для формування у них почуття впевненості та збереження позитивних емоцій.

2 крок. виправлення недоліків в організації і вмісту виступу групи на повторній репетиції.

На наступний день вихователь проводить обговорення виступу з дітьми, визначаючи як успішні аспекти дій мікрогрупи, так і недоліки. Зберігаючи позитивний емоційний фон серед старших дошкільників, він коригує їхні індивідуальні дії та мовлення, вказуючи на шляхи вдосконалення виступу кожного. Під час нової репетиції старші дошкільники навчаються не лише відповідати на питання, але й ставити питання молодшим дітям, демонструючи фізичні явища у процесі дослідницької діяльності. Педагог знову акцентує увагу на узгодженості дій при виконанні експериментів і під час обговорення з глядачами з інших груп.

3 крок. Вивчення відносин батьків до заходів з організації дослідницької діяльності.

Під час індивідуальних бесід з батьками учасників корисно визначити, які враження діти поділилися з сім'єю після виступу. Після участі в подібних заходах важливо звернутися до подальшого дослідження особистісного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Вихователь може взяти на увагу,

як заняття, поєднані з експериментами, вплинули на дошкільників, і з'ясувати (з урахуванням власних спостережень), чи відбулися зміни в їхній пізнавальній активності.

Крім цього, в групі цілком доцільно організувати експозицію, на якій будуть розміщені фотографії дошкільників, що демонструють моменти проведення досліджень. Це не лише сприятиме підвищенню самооцінки дітей, але й буде зацікавлюючим для їхніх батьків, які переконаються у важливості дослідницької діяльності для розвитку своєї дитини.

Для втілення третьої умови - залучення дошкільнят до дослідницької діяльності з вивчення природних процесів і явищ, був розроблений наш дослідницький проект з створення міні-музею «Підводний світ».

Початок проекту становить мушля, яку діти можуть принести із себе чи з морського відпочинку. Основне запитання: що може шуміти всередині мушлі, хто в ній може жити.

Слухаючи припущення дітей старшого дошкільного віку:

Хто може жити в морі?

Як дихають морські мешканці?

Чому вода в морі солоніша?

Звідки береться сіль?

Як утворюється пісок?

Що може подарувати нам море?

Як люди використовують подарунки моря?

На основі дитячих запитань було визначено основну мету проекту: надання дітям можливості особистого досвіду в реалізації дослідницьких завдань.

Під час взаємодії з дошкільниками під час виконання дослідницького проекту ставляться наступні завдання:

Розширювати уявлення дошкільників про мешканців морів.

Розвивати навички пошуково-дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку, включаючи виявлення проблеми, збір інформації, аналіз, порівняння, узагальнення та роботу з висновками.

Розвивати естетичне сприйняття оточуючого світу, розвивати здатність сприймати красу та слухати звуки природи.

Формувати навички роботи в команді, взаємодію з іншими дітьми.

Виховувати бережливе ставлення до природи.

У взаємодії з батьками мета полягає в сприянні їхньому включенню в розвивально-виховний процес групи та стимулюванні спільної діяльності дітей старшого дошкільного віку разом з їхніми батьками.

Робота розпочинається з кількох етапів:

1. На початковому етапі визначаються тема, цілі, завдання та зміст проекту, а також проводиться прогнозування можливого результату. Здійснюється обговорення проекту з батьками, визначаються можливості та засоби, необхідні для його втілення, а також визначається зміст діяльності всіх учасників проекту.

2. На основному етапі проекту батьки сприяють облаштуванню в групі куточка для експериментів, доповнюють необхідний матеріал та обладнання. Вони також взаємодіють із своїми дітьми у виборі місця для міні-музею «Підводний світ», поповнюють колекції каменів і мушелі, а також надають допомогу з ілюстративним та енциклопедичним матеріалом. Батьки організують екскурсію в «Аквіанаріум», спільно з дітьми вивчають, де в домашніх умовах застосовується сіль, а також проводять експерименти з вирощування кристалів. Завершальним етапом є презентація звіту у формі малюнків, фотографій або відео [47].

Отже, надано детальний опис педагогічної роботи щодо організації дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку шляхом реалізації наступних педагогічних умов:

1. Організація спостережень за об'єктами та процесами природи у дітей старшого дошкільного віку втілюється через розширення предметно-

розвивального середовища для дослідницької діяльності у групі. Пропонується створення куточка «Юний дослідник» з тематичними блоками «Чомучка», «Розглянь-прочитай», «Розумні машини».

2. Застосування завдань з формування розуміння причинно-наслідкових зв'язків під час вивчення природних процесів та явищ, порівняння і класифікації природних об'єктів на заняттях з дітьми старшого дошкільного віку, втілюється за допомогою диференціації завдань відповідно до індивідуального розвитку дітей (поділ на 4 групи) та поетапним введенням кожного завдання у структуру дослідницьких занять.

3. Залучення дітей старшого дошкільного віку до дослідницької діяльності з вивчення природних процесів та явищ реалізується через впровадження дослідницької роботи над екологічним проектом. Кінцевим результатом є створення міні-музею «Підводний світ» на базі закладу дошкільної освіти.

По завершенню нашої експериментальної роботи, яка була спрямована на вивчення пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку ми провели контрольну діагностику за методикою В. Юркевич, та отримали такі результати що високий рівень розвитку пізнавальних інтересів підвищився до 34% дітей. Ці діти довше та з великим ентузіазмом займатися розумовою діяльністю. Проявляли наполегливість та самостійність в пошуку відповідей на питання. Отримували емоційне задоволення та бажання продовжувати експериментування. Самостійно розгортали дослідницьку діяльність та мали різні варіанти вирішення проблеми.

Середній рівень розвитку пізнавальних інтересів спостерігався у 51% дітей. Дошкільники стали частіше позитивно реагувати на цікаві заняття. Діти стали більш націленими на результат, деякі почали проявляти спроби на попереднє планування дій. Намагалися самостійновирішувати проблеми, хоча засоби були незавжди вірно підібраними, що було результатом браку практичного досвіду.

Показники початкового рівня знизилися до 15% . Дошкільники стали проявляти більше зацікавленості до занять. Рівень уваги підвишився , діти почали менше відволікатися від занять. Виявляли більше самостійності та ініціативності на заняттях.Деякі проявляли спробу самостійного вирішення проблемних питань.

Таблиця 2.3 Результати вивчення пізнавальних потреб дітей старшого дошкільного віку, у % (мотиваційний критерій)

Рівні	Результати
Високий рівень	34
Середній рівень	51
Початковий рівень	15

Для наочності отримані результати представлені на діаграмі (див. рис. 2.1).

Рис. 2.1. Результати вивчення пізнавальних потреб дітей старшого дошкільного віку (мотиваційний критерій), у %

За методикою «Вибір діяльності» (Л. Прохорова) ми побачили що 18% дітей віддали перевагу ігровій діяльності. Як провідну діяльність учасники дослідження обрали читання – 7 %. Образотворча творчість зацікавила 9%

опитаних. Експериментальною діяльністю займалося 27% дітей. 23% дітей виявили інтерес до роботи в природному куточку. Конструювання привернуло увагу 16% дітей старшого дошкільного віку.

Провівши повторний аналіз узагальнені дані (за середнім арифметичним) сформованості дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку за методикою «Радості і прикроші» (І. Цветкової) показав, що 29% дітей досягли високого рівня розвитку дослідницьких умінь. Ця група дошкільників проявила інтерес до дослідницької діяльності, більш активно залучаються до заняття, проявляли цікавість, енергійність. 61% середнього рівня, діти почали виконувати завдання більш послідовно та ефективно, збільшився рівень саморегуляції та самоконтролю дітей.

Початковий рівень склав 10%. Діти почали більш активно залучатися до вирішення проблемних ситуацій, збільшився рівень концентрації уваги дітей, що відтермінувало перетворення експерименту в ігрову ситуацію.

Таблиця 2.5 Узагальнені результати сформованості дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку за критеріями та рівнями, у %.

Група	рівні		
	високий	середній	початковий
Діти старшого дошкільного віку	29	61	10

Для наочності отримані результати представлені на діаграмі (див. рис. 2.2).

Рис. 2.2. Узагальнені результати сформованості дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку за критеріями та рівнями, у %.

Висновки до другого розділу

У цьому розділі дослідження ми розробили критерії дослідження стійкість пізнавального інтересу, сформованість емоційно-вольової сфери, практична підготовленість до пошукової діяльності, показники та рівні формування пізнавального інтересу. Базою дослідження був закладі дошкільної освіти №22 Чернігівської міської ради в якому взяло участь 25 дошкільників. На констатувальному експерименті ми використали такі методики метод спостереження за методикою В. Юркевич, методика «Вибір діяльності»(Л.Прохорової), методика «Радощі й прикрощі» (І. Цветкової).

Провели аналіз сучасного стану організації дослідницької діяльності у вихованні дітей старшого дошкільного віку. Ми визначили та обґрунтували критерії оцінки готовності дітей до здійснення дослідницько-пошукової діяльності, враховуючи мотиваційний, операційний та організаційний

аспекти. Крім того, були визначені рівні готовності до цієї діяльності та описано їх у контексті вказаних критеріїв.

Експериментальне дослідження, проведене на групі дітей старшого дошкільного віку, показало, що лише 20% з них мають високий рівень готовності до дослідницької діяльності, тоді як 56% дітей мають середній рівень, а 28% - Початковий рівень готовності. Ці результати свідчать про необхідність покращення роботи з організації дослідницької діяльності в дошкільних навчальних закладах.

Завершальний аспект розділу стосується педагогічних умов для організації дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку. Ми розглянули план збагачення предметно-розвивального середовища, включаючи куточок "Юний дослідник" та "Домашню лабораторію". Також були розроблені завдання для формування розуміння причинно-наслідкових зв'язків та вивчення природних процесів, які враховують індивідуальні особливості дітей старшого дошкільного віку.

Загалом, отримані результати та педагогічні підходи, розглянуті у цьому розділі, підкреслюють важливість розвитку дослідницьких навичок та пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку. Вони також вказують на необхідність подальшої роботи з педагогами та батьками для покращення цих процесів у навчанні та вихованні дітей.

ВИСНОВКИ

Отже, на підставі проведеного дослідження, відповідно до поставлених завдань, можемо зробити наступні висновки:

1. Вивчення пізнавального інтересу як педагогічної проблеми стає дедалі більш актуальним завданням в освіті. Пізнавальний інтерес визнається ключовим чинником в розвитку особистості дитини, зокрема, в її пізнавальній сфері. Отже, розкриття стадій та рівнів розвитку пізнавального інтересу має важливе значення для ефективної педагогічної практики.

2. На наступному етапі дослідження ми намагалися виявити психологічні основи розвитку та діагностики пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку. Було встановлено, що пізнавальний інтерес обумовлений як внутрішніми факторами, так і зовнішніми впливами. Внутрішні фактори включають когнітивні процеси, які визначають ступінь цікавості дитини до певної теми або завдання. Зовнішні впливи включають у себе роль педагога, середовища та методики навчання. Розуміння цих основ дозволяє розробити ефективні педагогічні стратегії для стимулювання пізнавального інтересу у дітей.

3. Дослідження дослідницької діяльності та її значення для формування пізнавальних інтересів дошкільників підкреслює важливість активної ролі дитини в власному навчанні. За допомогою дослідницької діяльності, діти можуть самостійно досліджувати світ навколо себе, створюючи власні запитання і шукаючи на них відповіді. Ця активна позиція сприяє не лише розвитку пізнавального інтересу, але й розвитку критичного мислення та навичок самонавчання.

Загалом, пізнавальний інтерес є важливим аспектом розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку. Вивчення стадій та рівнів його розвитку, психологічних основ, а також ролі дослідницької діяльності дозволяє педагогам створити сприятливі умови для розвитку пізнавальних

інтересів у дітей, що в свою чергу сприяє їхньому глибшому розумінню світу та успішному навчанню.

4. Експериментально визначено сучасний стан пізнавальних інтересів у вихованні дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтовано критерії, стійкість пізнавального інтересу що включає такі показники :особливості протікання, інтелектуальна активність;сформованість емоційно-вольовою сфери: прояв позитивного ставлення до пошукової діяльності та інтелектуальних емоцій, вміння долати труднощі, доводити розпочату справу до кінця;вміння тривало ііі сосередженно працювати .

На підставі виокремлених критеріїв проведено експериментальне дослідження рівнів готовності до дослідницької діяльності у групі дітей старшого дошкільного віку. Виявлено, що 20% дітей мають високий рівень готовності, 56% – середній рівень, а 28% – Початковий рівень. Зазначені результати свідчать про необхідність підвищення ефективності роботи з організації вказаної діяльності у дошкільних навчальних закладах.

Висновки з опитування батьків та педагогів щодо організації дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку свідчать про недостатню освіченість батьків у питаннях розвитку дослідницької діяльності дітей. Також відзначено, що педагоги потребують методичних розробок для використання оновлених методів і форм організації дослідницької діяльності вихованців старшого дошкільного віку.

5. Досягнення педагогічних умов для організації дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку відбувається відповідно до наступних принципів. Напередодні першої педагогічної умови, а саме організації спостережень за об'єктами та процесами природи, ми розробили план збагачення предметно-розвивального середовища для дослідницької діяльності групи. У цьому контексті введено концепцію куточка «Юний дослідник» з тематичними блоками «Чомучка», «Розглянь-прочитай», «Розумні машини». Презентація результатів дослідницької роботи та практичних дій (дослідів) є результатом обробки блоків цього куточка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткачук Т.А. Спілкування як чинник психічного розвитку людини. Психологія. Збірник наукових праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. Випуск 3. К.,1999. с. 80-84
2. Психологія: Підручник / За ред. Ю.Л.Трофімова. К.: Либідь, 2001. 560 с
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 367 с.
4. Супрун М.О Педагогіка Підручник для духовних і світських закладів освіти 2018. С 30
5. Ладивір С. О. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. Дошкільне виховання. 2006.№ 11. С. 3-6.
6. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. К.: Віпол, 1987. 96 с.
7. Беленька Г.В. Експериментування – крок до пізнання. Дошкільне виховання. 2007. № 5. С. 10.
8. Карук І.В. Розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності. Молодий вчений. травень, 2018, № 5.2 (57.2). 89-92.
9. Лякішева А., Мозоль В. Розвиток пізнавальних інтересів старших дошкільників як наукова проблема. Педагогічний часопис Волині. 2018. №4(11). С. 33-38.
10. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)
11. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. Керівн.: А. М. Богущ. Авт. кол-в. К.: Видавництво, 2012. 26 с.
12. Бариш, О., Кравченко, М. Лабораторія маленького дослідника (пошуково-дослідна діяльність дітей старшої групи) (2017). Палітра педагога (6), 12-16.

13. Кравець, Н. Системний підхід до формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку у пошуково-дослідній діяльності. 2015. URL: <http://journals.pu.if.ua/index.php/esu/article/view/1473/1442> (дата звернення: 21.12.2023).

14. Пошуково-дослідницька діяльність з дітьми дошкільного віку (2019). URL: <https://vseosvita.ua/library/posukovo-doslidnicka-dialnist-z-ditmi-doskilnogo-viku-186514.html> (дата звернення: 21.12.2023).

15. Маленькі дослідники. Програма пізнавального розвитку дошкільників у пошуково-дослідницької діяльності. Палітра педагога. 2008. № 2. С. 11.

16. Плохій З. П. Природа як пізнавальна цінність. Дошкільне виховання. 2001. № 6.

17. Суддя З. , Пастушенко Н. Системний підхід до формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької діяльності. Вісник Інституту розвитку дитини. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 24. С. 139-142.

18. Форост Т. М. Пошуково – дослідницька діяльність як засіб стимулювання пізнавальної активності дошкільників. Лозівський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 9 «Перлинка». URL: <http://svitppt.com.ua/pedagogika/poshukovodoslidnicka-diyalnist-yak-zasibstimulyuvannya-piznavalnoi-ak.html> (дата звернення: 21.12.2023).

19. Бариш, О., Кравченко, М. Лабораторія маленького дослідника (пошуково-дослідна діяльність дітей старшої групи). 2017. Палітра педагога (6), 12-16.

20. Спостереження та досліди в ДНЗ. 2018. URL: <https://vseosvita.ua/library/sposterezenna-tadoslidi-v-dnz-90600.html> (дата звернення: 21.12.2023).

21. Полєвікова О. Б., Швець Т. А. Організація пошуково-дослідницької діяльності в дошкільлі. Харків: Основа, 2018. 109 с.

22. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи. Педагогічний пошук. № 3 (83). 2014. С. 21.
23. Коваленко О. Створюємо умови для розвитку. Дошкільне виховання. 2009. № 11. С. 20-21.
24. Назарець Л. М. Формування пізнавального інтересу учнів. Обдарована дитина: Науково-практичний освітньо-популярний журнал для педагогів, батьків та дітей. 2009. № 4. С.61-65.
25. Швайко Л. Л. Експериментальна діяльність у ДНЗ. Харків: Основа, 2009. 192 с
26. Кіт Г.Г. Формування дослідницьких умінь як складової сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку. Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2014 року, м. Київ / ред. кол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, В.І. Юрченко, Г.В. Беленька. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 112-120
27. Беленка Г. Експерементування – крок до пізнання. Дошкільне виховання, 2007. № 5.
28. Лисенко Н.В. Практична екологія для дітей. Ів.-Франківськ: Сіверсія, 1999. Ніколаєнко В.М. Екологічне виховання в ДНЗ. 2-6 років. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 207с
29. Раєвська І.М. Ретроспективний аналіз проблеми розвитку дослідницьких умінь. Таврійський вісник освіти. 2015. № 2 (2). С. 18-25.
30. Подяков Н. Мислення дошкільників у процесі експерементування з складними об'єктами. Питання психології. 1996. № 4. С. 14-24.
31. Маленькі дослідники. Програма пізнавального розвитку дошкільників у пошуково-дослідницької діяльності. Палітра педагога. 2008. № 2. С. 11
32. Савенков О. Пробудити дослідника в дитині. Дошкільне виховання. 2013. № 2. С. 2-7.

33. Галина Кіт. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: засадничо-процесуальний аспект. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / За ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ФОП Корзун Ю.Д., 2012. С. 100-105

34. Яришева Н.Ф. Виховання дошкільників. Київ: Грамота, 2001.

45. Маршицька В. Екологічні проекти. Дошкільне виховання. 2001. № 5. С. 14-17.

36. Шумей Т. Маленькі дослідники. Палітра педагога. 2008. № 2-6. С. 15-18.

37. Пастушенко Н. Б., Суддя З. О. Розвиток пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької діяльності. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Психолого-педагогічні науки. 2012. № 5. С. 129-133.

38. Смольникова Г. Нові відкриття – щодня! Дошкільне виховання. 2013. № 3. С. 6-9.

39. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з предметним довкіллям. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 408 с.

40. Гладченко О. М. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку із навколишнім світом. До Базової програми «Я у Світі». Харків : Видавнича група «Основа», 2011. 191 с.

41. Галатюк М. Ю. Теоретичні аспекти розвитку навчально-дослідницької діяльності у процесі виконання лабораторних робіт. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету. Кам'янець- Подільський : Кам'янець-Подільський національний університету імені Івана Огієнка, 2009. Вип. 15. С. 270-271.

42. Вознюк О. В. Формування дослідницьких умінь та актуалізація дослідницьких здібностей у дітей і молоді. Наукові записки Малої академії наук України : збірник наукових праць. Випуск 2. Серія : Педагогічні науки. К. : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2012. С. 50-62.
43. Гончаренко С. У. Дослідження наукове. Енциклопедія освіти. Головний редактор В. Г. Кремень ; Академія педагогічних наук України. К. : Юрінком Інтер, 2008. С. 234-236.
44. Калошин В. Ф. Пошукова активність – основа творчості. Обдарована дитина. 2001. № 3. С. 2-5.
45. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.
46. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол. Г. В. Беленька, О.Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін.; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець. К. : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
47. Вивчення мотивації педагогів до дослідно-експериментальної діяльності. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. №7. С. 25-27.
48. Відющенко І. Зберегти інтерес до пізнання. Початкова школа. 2013. № 10. С. 57-59.
49. Малихін О. Маленькі таємниці великих відкриттів. Дошкільне виховання. 2006. № 4. С. 20-23.
50. Товкач І.Є. Психологічні особливості прояву креативності у старшому дошкільному віці Молодий вчений. 2015. № 4. С. 106-110.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностичні завдання для дітей старшого дошкільного віку
Діагностичне завдання №1

Стандартизована анкета «Вивчення пізнавальної потреби дитини старшого дошкільного віку» (В. Юркевич, модифікація і адаптація для дитячого садка Е.А. Баранової)

Мета: Виявлення наявності, сили і стійкості пізнавальної потреби.

Матеріал: Стандартизована анкета, що включає 7 питань, адресованих дорослим, які мають відношення до виховання дитини (батькам, вихователям).

Хід обстеження: Піддослідним дається анкетне лист з питаннями і пропонується відповісти на поставлені запитання, вибравши один з варіантів відповідей.

Таблиця 1

№ п / п	питання	Варіанти відповідей	бал
1	Як часто дитина (півгодини, годину) займається розумовою діяльністю	а) постійно б) іноді в) дуже рідко	5 3 1
2	Що краще, коли пропонують загадку?	А) помучитися, але самому знайти відповідь б) коли як в) отримати готову відповідь від інших	5 3 1
3	Чи просить почитати книги, Чи дослуховує до кінця?	А) постійно, слухає до кінця б) іноді, не завжди слухає до кінця в) рідко	5 3 1
4	Наскільки позитивно емоційно дитина відноситься до цікавого заняття, пов'язаного з розумовою діяльністю	а) дуже позитивно б) коли як в) швидше байдуже	5 3 1
5	Чи часто дитина задає питання?	А) часто б) іноді в) рідко	5 3 1

6	Чи Чекає відповіді на поставлене запитання?	А) так	5
		б) не завжди	3
		в) ні	1

Обробка даних.

Інтенсивність пізнавальної потреби визначається отриманою сумою балів:

27-35 балів - пізнавальна потреба виражена сильно,

17-26 балів - помірно,

менше 17 балів - слабо.

Діагностичне завдання № 2 Методика «Вибір діяльності» Л. Прохорової

Дитині пропонують розглянути картинки, на яких зображені діти, що займаються різними видами діяльності: 1 - ігрова; 2 - читання книг; 3 - образотворча; 4 - дитяче експериментування; 5 - робота в куточку природи; 6 - конструювання. Потім надають вибрати ситуацію, в якій хотіла б опинитися дитина.

Дитиною обираються три варіанти. Усі три варіанти фіксуються в протоколі, за перший вибір зараховується 3 бали, за другий - 2 бали, за третій - 1 бал.

Діагностичне завдання № 3 Методика «Радості і прикрощі» (І. Цвєткова)

Методика допомагає виявити місце дослідницької діяльності в системі цілісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку, розвивати вміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати, робити висновки.

Після організованого пізнавального заняття з елементами експериментування дитину запитують:

- Що тебе найбільше порадувало під час заняття?

- Що тебе найбільше засмутило під час заняття?

Питання можуть бути сформульовані з акцентом на емоціях дитини:

- Коли під час заняття ти найсильніше відчував радість?

- Коли під час заняття ти особливо засмутився? Аналіз відповідей фіксується в схемі.